

Rapport 2007:27 R

Utvärdering av grund- och
forskarutbildning i design och
konsthantverk

Högskoleverket • Luntmakargatan 13 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

Utvärdering av grund- och forskarutbildning i design och konsthantverk

Utgiven av Högskoleverket 2007

Högskoleverkets rapportserie 2007:27 R

ISSN 1400-948X

Innehåll: Högskoleverket, utvärderingsavdelningen, **Jana Hejzlar** och **Sara Karlsson**

Formgivning: Högskoleverkets informationsavdelning

Tryck: Högskoleverkets kontorservice, Stockholm, maj 2007

Tryckt på miljömärkt papper

Innehåll

Sammanfattning	5
Högskoleverkets beslut	7
Högskoleverkets reflektioner	9
Stort reformarbete påbörjat	9
Mycket att vinna på att samarbeta	10
Problematiskt att överta utbildning utan att kvalitetssäkra	11
Konstnärlig utbildning vid teknisk fakultet behöver stöd	11
Utvärderingens syfte och tillvägagångssätt	13
Syfte	13
Tillvägagångssätt	13
BEDÖMARGRUPPENS RAPPORT	15
Missiv	17
Referensramar, generella iakttagelser och rekommendationer	19
Referensramar	19
Generella iakttagelser	20
Generella rekommendationer	29
Beckmans Designhögskola	31
Göteborgs universitet, Högskolan för design och konsthantverk – grundutbildning	35
Göteborgs universitet, Högskolan för design och konsthantverk – forskarutbildning	39
Göteborgs universitet, Högskolan för design och konsthantverk (Steneby)	43
Högskolan i Borås	47
Högskolan i Kalmar	51
Konstfack	55
Linköpings universitet, Carl Malmsten – Centrum för Träteknik & Design	61
Lunds universitet, Lunds tekniska högskola	65
Umeå universitet	69
Växjö universitet	75

Sammanfattning

Denna rapport redovisar resultaten av den kvalitetsgranskning av grund- och forskarutbildning i design och konsthantverk som Högskoleverket genomfört under läsåret 2006/2007. För utvärderingen har en extern bedömargrupp bestående av sju sakkunniga (varav två studenter) med bakgrund i design- och konsthantverksutbildning anlitats.

Rapporten består av två delar. Den första delen består av Högskoleverkets beslut och reflektioner som huvudsakligen baserar sig på bedömargruppens utlåtande. Den andra delen, bedömargruppens rapport, består dels av ett generellt avsnitt, dels av ett avsnitt med bedömningar av enskilda lärosäten. Bedömargruppen svarar själv för innehållet i sin del.

Bedömargruppen konstaterar i sin rapport att design- och konsthantverksutbildningarna generellt håller god kvalitet. Särskilt på designområdet kan bedömarna se en positiv utveckling sedan Högskoleverkets utvärdering år 2000. Profilerade utbildningsprogram såsom industridesign vid Umeå universitet och textildesign vid Högskolan i Borås får goda omdömen, liksom de äldre och större utbildningsanordnarna Konstfack och Högskolan för design och konsthantverk (HDK) vid Göteborgs universitetsom arbetar visionärt, strategiskt och nyskapande. På konsthantverksområdet är bilden mer varierad. I synnerhet vid HDK anser bedömargruppen att det finns ett behov av att stärka konsthantverksutbildningarnas identitet och samtidsanknytning.

Design- och konsthantverksutbildningarna stöds i regel av adekvat, i vissa fall excellent, infrastruktur. Det tekniska kunnandet och materialkänndomen är hög, och omvärldskontakterna är många. Bland annat anlitas spetskompetenta gästlärare. En stor utmaning för utbildningarna är dock att definiera och utveckla den konstnärliga grund på vilken de vilar. Bedömargruppen påpekar att många utbildningar behöver förbättras när det gäller samtidsorientering, kritisk reflektion, teoriansknytning och fri gestaltning. I det sammanhanget är lärarnas bristande möjligheter till konstnärligt utvecklingsarbete ett problem. Forskning och forskarutbildning inom design och konsthantverk är också ett relativt nytt fenomen. Bedömargruppen uppmanar till ökat nationellt och internationellt samarbete för att stödja utvecklingen av design och konsthantverk som utbildnings- och forskningsdiscipliner.

Alla utbildningar får godkänt i granskningen med undantag för utbildningarna som bedrivs av Carl Malmsten – Centrum för Träteknik & Design under Linköpings universitets huvudmannaskap samt utbildningen i industridesign vid Lunds tekniska högskola, Lunds universitet. De förstnämnda bedöms vara hantverksmässigt starka, men motsvarar inte de krav som ställs på en konstnärlig högskoleutbildning. Den senare bedöms ha en svag konstnärlig grund, och Högskoleverket riktar även kritik mot hur fakultetsnivån har hanterat utbildningen.

Högskoleverkets beslut

Rektorer vid berörda lärosäten

Jana Hejzlar
Utvärderingsavdelningen
BESLUT

2007-05-09

Reg.nr 643-4169-05

Utvärdering av grund- och forskarutbildning i design och konsthantverk

Högskoleverket finner att grundutbildningarna i design och konsthantverk vid Beckmans Designhögskola, Göteborgs universitet, Högskolan i Borås, Högskolan i Kalmar, Konstfack, Umeå universitet och Växjö universitet samt forskarutbildningen i design och konsthantverk vid Göteborgs universitet uppfyller kvalitetskraven för högre utbildning. Det finns därför inte skäl att ifrågasätta examensrätterna för dessa utbildningar.

Grundutbildningarna i möbelsnickeri, möbeltapetsering, möbelkonservering, gitarrbyggeri och möbeldesign vid Linköpings universitet (Carl Malmsten – Centrum för Träteknik & Design) bedöms emellertid inte uppfylla kvalitetskraven för högre utbildning. De hantverksinriktade programmen saknar den reflektion, samtidsorientering, fria gestaltning och de teoretiska referensramar som krävs av en konstnärlig högskoleutbildning, och det designinriktade programmet saknar tillräckligt ämnesdjup. Vidare har Carl Malmsten – Centrum för Träteknik & Design otillräckliga förutsättningar att bedriva utbildning på högskolenivå, något som Linköpings universitets interna kvalitetssäkringssystem varken uppmärksammat eller åtgärdat. Högskoleverket finner därför anledning att ifrågasätta examensrätten för kandidatexamen i möbelsnickeri, möbeltapetsering, möbelkonservering, gitarrbyggeri och möbeldesign vid Linköpings universitet.

Vidare bedöms grundutbildningen i industridesign vid Lunds tekniska högskola, Lunds universitet, inte uppfylla kvalitetskraven för högre utbildning. Den konstnärliga grunden befinner sig vara svag, och utbildningen saknar tillräckligt stöd från den tekniska fakulteten. En utförlig redogörelse av bristerna görs i bedömargruppens rapport och i Högskoleverkets reflektioner. Högskoleverket finner därför anledning att ifrågasätta examensrätten för konstnärlig högskoleexamen i konst och design vid Lunds universitet.

Linköpings universitet och Lunds universitet ska senast den 9 maj 2008 redogöra för vilka åtgärder som vidtagits för att rätta till bristerna. Därefter

kommer Högskoleverket att ta ställning till om det finns skäl att återkalla examensrätterna.

Denna rapport kommer även att utgöra underlag för prövning av de nya konstnärliga examensrätterna konstnärlig högskoleexamen, konstnärlig kandidatexamen, konstnärlig magisterexamen och konstnärlig masterexamen vid samtliga ovanstående lärosäten.

Beslut i detta ärende har fattats av universitetskansler Sigbrit Franke efter föredragning av projektledare Jana Hejzlar, i närvaro av avdelningschef Clas-Uno Frykholm och utvärderingsexpert Ragnhild Nitzler.

Sigbrit Franke

Jana Hejzlar

Kopia:
Utbildningsdepartementet
Bedömargruppen

Högskoleverkets reflektioner

Högskoleverket vill först av allt tacka bedömargruppen för ett väl genomfört arbete. Bedömargruppens rapport utgör en god analys av grund- och forskarutbildning inom design och konsthantverk. Det är verkets förhoppning att analysen kommer att vara till nytta för de berörda utbildningarnas fortsatta kvalitetsutveckling.

Stort reformarbete påbörjat

Högskoleverket har valt att granska det konstnärliga området sist inom den första sexårscykeln av de nationella utvärderingarna. Detta för att få tillräckligt med tid för att förbereda granskningarna. Som ett led i förberedelserna tillsattes 2005 en referensgrupp bestående av representanter från de olika konstnärliga utbildningsområdena. Gruppen kom att tillsammans arbeta fram ramar för granskningarna.

Under 2006 kom uppgifter om att en ny examensordning var på väg att börja gälla från 2007. Som en följd av den nya examensordningen måste de konstnärliga utbildningarna ansöka om rätt att utfärda konstnärlig examen. Detta kom i sin tur att påverka Högskoleverkets granskningar av de konstnärliga utbildningarna. Verket har inte tidigare genomfört en nationell ämnes- och programutvärdering då samtliga utbildningars rätt att utfärda examina prövas mot en ny examensordning. Högskoleverket beklagar de snäva tidsmarginaler som dessa utbildningar haft när det gäller att genomföra såväl ett krävande självvärderingsarbete som ett omfattande arbete med att anpassa utbildnings- och kursplanerna till den nya examensordningen.

I ovanstående perspektiv är det glädjande att konstatera att design- och konsthantverksutbildningarna har kommit relativt långt i sitt reformarbete. Nya kandidat- och masterutbildningar med olika mål har utkristalliserat sig. Uppdelningen i nivåer öppnar för ökad studenttrörlighet mellan lärosätena och för högre grad av profilering. Detta ser Högskoleverket positivt på. Särskilt goda exempel i sammanhanget är Umeå universitets industridesignutbildningar som har mycket tydliga profiler och målbeskrivningar, samt ett kursinnehåll som sedan länge ligger i linje med Bolognaprocessens intentioner. Ett aktivt arbete har också lagts ned på att göra programmen attraktiva och välkända på den internationella marknaden. Även Konstfack förtjänar att lyftas fram, framförallt för sitt ambitiösa och nytänkande utvecklingsarbete kring ett nytt masterprogram.

Mycket att vinna på att samarbeta

Bedömargruppen konstaterar i sin rapport att design- och konsthantverksutbildningarna generellt håller god kvalitet och att mycket positivt har hänt under de senaste åren. För att komma ännu längre, är en stor gemensam utmaning nu att definiera och utveckla den konstnärliga grund på vilken utbildningarna vilar. Forskningen och forskarutbildningen, som ska stödja denna process, befinner sig ännu i sin linda. Lärarnas möjligheter till konstnärligt utvecklingsarbete begränsas på många håll av administrativa krav och låga tjänstgöringsgrader.

För att utbildningarna ska komma vidare i sin utveckling menar Högskoleverket, i likhet med bedömargruppen, att lärosätena måste bli bättre på samverkan. Detta gäller i vid bemärkelse. Med tanke på hur man brottas med begreppet konstnärlighet är det särskilt anmärkningsvärt att design och konsthantverk har så begränsad kontakt med fri konst, t.o.m. där de två utbildningsfälten existerar sida vid sida på samma lärosäte. Ett ökat samarbete mellan designhögskolor och konsthögskolor behövs. Likaså skulle design- och konsthantverksutbildningarna vinna på mer fokuserad samverkan med vetenskapliga utbildningsdiscipliner. Återigen finns exempel på att designutbildningar inte tillvaratar de kontaktmöjligheter som finns inom samma lärosäte.

För att bättre utnyttja existerande resurser bör de olika design- och konsthantverksutbildningarna också samverka mer sinsemellan. Eftersom antalet spetskompetenta lärare i landet är begränsat, krävs dels realistiska målsättningar från varje lärosätes sida, dels en gemensam kraftsamling. I synnerhet små designutbildningar behöver få ökad tillgång till lärar- och forskningsresurser. Samarbete med detta syfte kan ske på flera sätt. Ett av flera regionala exempel, som förtjänar att byggas vidare på, är samverkan mellan Högskolan i Kalmar, Växjö universitet och Blekinge tekniska högskola inom ramen för projektet Sydost. Förutom ökat samarbete på nationell nivå krävs fler internationella utblickar.

Stor potential till samordningsvinster finns också för de sju självständiga konstnärliga utbildningsanordnarna i Stockholm (varav Konstfack är en). Dessa har under senare år varit föremål för såväl examensprövningar och kvalitetsarbetsgranskningar som tematiska granskningar på lärosätetsnivå. Detta har utan tvekan varit slitsamt eftersom dessa lärosäten inte har samma stödresurser som övriga högskolesektorn. Samtliga konstnärliga utbildningar söker efter klara definitioner och former för konstnärligt utvecklingsarbete respektive konstnärlig forskning och forskarutbildning. Inom design och konsthantverk har Göteborgs universitet kommit längst när det gäller att skapa en miljö för forskning och forskarutbildning.

Mot bakgrund av ovanstående verkar en sammanhållen konstnärlig högskola i Stockholm med examensrätt på forskarutbildningsnivå vara en lösning på flera problem. Syftet skulle inte enbart vara att skapa administrativa och därmed ekonomiska fördelar, vilket i sig skulle vara en poäng. Samorganisa-

tionen skulle också bidra till att skapa en tillräckligt stor miljö för forskning och forskarutbildning, liksom ett brett och ytterst kompetent forum för lärare inom området. Högskoleverket vill rekommendera de berörda lärosätena att ingående utreda förutsättningar för och konsekvenser av ett starkt fördjupat samarbete, något även bedömargruppen stödjer.

Problematiskt att överta utbildning utan att kvalitetssäkra

År 1997 prövade Högskoleverket en ansökan från dåvarande Carl Malmstens skola om rätten att ge konstnärlig högskoleexamen. Ansökan avslogs. De sakkunniga menade att skolans hantverksutbildningar vare sig hade den konstnärliga eller den vetenskapliga grund som krävs för högskolenivån.

Trots avslaget kom skolan knappt tre år senare att få högskolestatus. Detta möjliggjordes inte genom någon ytterligare prövning, utan genom att Linköpings universitet tog på sig huvudmannskapet. På så sätt kom skolan automatiskt att omfattas av universitetets generella examensrätter.

Högskoleverket (Högskoleverkets rapportserie 2000:11 R) var redan år 2000 kritisk till agerandet, som verket ansåg kringgick det nationella kvalitetsgranskningssystemet. Under den tid som förflutit sedan dess, har utbildningarna varit underställda universitetets reguljära kvalitetssäkringssystem. Om detta hade fungerat skulle bristande högskolemässighet vid det här laget ha avslöjats och åtgärdats. Så har inte skett. Högskoleverket kan konstatera att utbildningarna vid Carl Malmsten – Centrum för Träteknik & Design visserligen håller en hög hantverksmässig nivå, men att de fortfarande inte kan betraktas som vare sig tillräckligt konstnärligt eller vetenskapligt grundade. Att Linköpings universitet först åtagit sig huvudmannskap för utbildningar som bedömts som icke högskolemässiga, och sedan inte har lyckats förändra situationen på närmare sju år, är alarmerande. Det visar på allvarliga brister i universitetets kvalitetssäkringssystem.

I sammanhanget kan nämnas att även Stenebyskolan fick avslag vid Högskoleverkets examensrättsprövning 1997 men övergick, genom ett regionalpolitiskt beslut, i Göteborgs universitets regi år 2000. I det fallet konstaterar Högskoleverket att vissa kvalitetsproblem återstår att lösa men att Göteborgs universitet har agerat proaktivt, t.ex. genom att genomföra en egen extern granskning av verksamheten vid Steneby. Verket har förtroende för att Göteborgs universitet kommer att vidta de ytterligare förbättringsåtgärder som de sakkunniga förordar i sin rapport.

Konstnärlig utbildning vid teknisk fakultet behöver stöd

På basis av bedömargruppens rapport ifrågasätter Högskoleverket examensrätten för konstnärlig högskoleexamen i konst och design vid Lunds universitet.

Den konstnärliga grunden i industridesignutbildningen vid LTH befinns vara svag. Gestaltande kvaliteter och en mer visuell tolkning av produkter saknas, liksom det fria och experimentella förhållningssätt som kännetecknar konstnärliga utbildningar. LTH har inte redovisat uppgifter om lärarkompetens och lärarkapacitet inom industridesignprogrammet. Vidare är söktryck och genomströmning mycket lägre än vad de borde vara, dels i jämförelse med motsvarande designutbildningar, dels med tanke på de mycket goda ekonomiska, geografiska och infrastrukturella förutsättningar som industridesign har. Det tyder på att utbildningen inte har tillräckligt stöd från den tekniska fakulteten.

Kontrasten är stor till Umeå universitet, där industridesign också förlagts till teknisk fakultet och där har kommit att bli ett av dess flaggskepp. Att placera en konstnärlig utbildning vid en teknisk fakultet är således en fullt möjlig lösning, som dock kräver att utbildningen får starkt stöd och tillåts utvecklas på egna premisser.

Utvärderingens syfte och tillvägagångssätt

Syfte

Sedan januari 2001 arbetar Höskoleverket med det regeringsuppdrag som innebär att samtliga utbildningar för generella examina och yrkesexamina ska utvärderas inom en sexårsperiod, och omfatta såväl grund- som forskarutbildning. När det gäller generella examina utvärderas huvudämnet, dvs. utbildningar som ges t.o.m. kandidat- och magisternivå.

Utbildningarnas kvalitet står i fokus i utvärderingarna och syftet är huvudsakligen

- att främja kvaliteten och kvalitetsutvecklingen vid institutionerna
- att granska om utbildningen svarar mot mål och bestämmelser i högskolelag och högskoleförordning
- att ge information till både studerande och potentiella studerande samt till allmänheten.

Syftet är också att ge information till regeringen som underlag för olika beslut.

Tillvägagångssätt

Utvärderingsmodellen består av tre delar: en självvärdering som institutionerna eller motsvarande genomför, en extern bedömning, inklusive platsbesök av en bedömargrupp, samt en uppföljning.

Höskoleverket granskar utbildningarnas kvalitet i ett helhetsperspektiv när det gäller förutsättningar, process och resultat. Högskolelagen och högskoleförordningen samt högskolornas egna mål med utbildningen är utgångspunkter för utvärderingarna. De kvalitetsaspekter som ingår i Höskoleverkets utvärderingar är framtagna i samarbete med lärosätena utifrån en tolkning av högskolelagen och högskoleförordningen. Kvalitetsaspekterna är: student- och doktorandgruppernas rekrytering och sammansättning, lärarkompetens och möjligheter till kompetensutveckling, jämställdhet, studentinflytande, internationellt perspektiv, utbildningens mål, innehåll och organisation, bibliotek och övrig informationsförsörjning, lokaler och utrustning, kritisk och kreativ miljö för utbildningen, undervisningsmetoder, lärarnas arbetssituation, utbildningens uppläggning, samverkan och internationalisering, examinationsformer, examensarbeten och uppsatser, övergångsmöjligheter till forskarutbildningen, utvärdering och kvalitetsarbete, genomströmning samt uppföljning.

Den externa bedömargruppen består av ämnesexperter, vilket innebär att deras referensram och värdegrund också utgör en viktig utgångspunkt i bedömningen.

För utvärderingen av design- och konsthantverksutbildningarna anlidade Högskoleverket en bedömargrupp bestående av

- Brita Englund, f.d. rektor, Högskolan för design och konsthantverk, Göteborgs universitet
- Rolf Hermansen, f.d. rektor, Konsthøgskolen i Bergen
- Pernilla Jansson, studerande, Konstfack
- Klaus Jung, Head of School of Fine Art, Glasgow School of Art
- Dennis Karlsson, studerande, Högskolan för Design och Konsthantverk, Göteborgs universitet
- Nina Malterud, rektor, Konsthøgskolen i Bergen
- Raimo Nikkanen, professor, Head of Department, Konstindustriella högskolan i Helsingfors

Bedömargruppen gjorde platsbesök vid nio lärosäten mellan november 2006 och mars 2007. Sakkunniga med koppling till något av de utvärderade lärosätena deltog inte i platsbesök eller bedömning av just detta. Vid platsbesöken medverkade Jana Hejzlar, Lisa Jämtsved Lundmark och Sara Karlsson från Högskoleverket som gruppens sekreterare.

BEDÖMARGRUPPENS RAPPORT

Missiv

Till Höskoleverket

2007-05-09

Reg.nr 643-4169-05

Utvärdering av grund- och forskarutbildning i design och konsthantverk

Höskoleverket initierade under våren 2006 en utvärdering av grund- och forskarutbildning i design och konsthantverk vid svenska universitet och högskolor. För granskningen utsågs en extern bedömargrupp bestående av:

- Brita Englund, f.d. rektor, Högskolan för design och konsthantverk, Göteborgs universitet
- Rolf Hermansen, f.d. rektor, Konsthøgskolen i Bergen
- Pernilla Jansson, studerande, Konstfack
- Klaus Jung, Head of School of Fine Art, Glasgow School of Art
- Dennis Karlsson, studerande, Högskolan för design och konsthantverk, Göteborgs universitet
- Nina Malterud, rektor, Konsthøgskolen i Bergen
- Raimo Nikkanen, professor, Head of Department, Konstindustriella högskolan i Helsingfors

Utgångspunkt för utvärderingen har varit bestämmelser i högskolelag och högskoleförordning samt de av Höskoleverket framtagna kvalitetsaspekter som tillämpas vid Höskoleverkets nationella ämnes- och programutvärderingar. Vi har utifrån dessa dokument arbetat fram en referensram för utvärderingen av design- och konsthantverksutbildningar. Lärosätenas självvärderingar samt den information som framkommit vid platsbesöken har utgjort underlag för bedömningen.

Härmed överlämnas vår rapport till Höskoleverket.

Referensramar, generella iakttagelser och rekommendationer

Referensramar

Bedömningen baserar sig på högskolelagen, högskoleförordningen och de av Högskoleverket framtagna kvalitetskriterierna. Vi har utifrån vår kompetens som sakkunniga försökt att anpassa bedömningen till kvaliteten i utbildningar som innefattar design och konsthantverk. Det är utbildningar som själva har definierat sig som vilande på konstnärlig grund och beprövad erfarenhet, vilket har påverkat bedömargruppens granskning.

Under utvärderingstiden har en ny examensordning som reglerar de konstnärliga examina införts. Vissa av de utbildningar som har bedömts ansöker samtidigt med utvärderingen om rätt att utfärda examen på avancerad nivå, masterexamen. Eftersom detta ställer nya krav på miljön och kompetensen har vi frågat lärosätena om deras förberedelse för detta, inklusive tydliggörande av lärandemål.

Underlaget för bedömningen av utbildningarnas kvalitet och mognad när det gäller att erbjuda de nya examina grundar sig på de självvärderingar som utbildningarna tagit fram, samt den information vi har fått från ledning, lärare, studenter och doktorander i samband med platsbesök vid de berörda lärosätena.

Med detta underlag som bas har bedömargruppen gjort en granskning av hur väl lärosätena uppfyller de mål de själva satt upp, hur väl de uppfyller de krav som högskolenivån ställer samt hur väl de når upp till erkänd internationell standard.

I vår bedömning har vi tagit ställning till följande områden:

- Analys, reflektion och förankring av självvärdering
- Vision, målsättning och profilering
- Organisationsstruktur och infrastruktur
- Lärarkapacitet och lärarkompetens
- Undervisningsformer och metoder
- Systematiskt kvalitetsarbete
- Internationalisering
- Övergång till nya examensordningen
- Konstnärlig och akademisk miljö
- Konstnärligt utvecklingsarbete, forskning och forskarutbildning

I våra bedömningar förbehåller vi oss rätten att främst kommentera det som sticker ut och att framhäva det som vi ser som positiva trender. Det innebär att de olika lärosätetexterna kan skilja sig åt både i omfattning och till innehåll. Det innebär också att vissa gemensamma drag och problem, som vi har

kunnat särskilja, samlas i avsnitten om generella iakttagelser och rekommendationer.

Generella iakttagelser

Begreppet konstnärlig utbildning

Alla utbildningar som omfattas av utvärderingen använder begreppet ”konstnärlig” och ser det som relevant för sin verksamhet. Med detta avses allt från kurser i traditionellt konstnärliga verktyg och färdigheter som teckning, målning, form och färg, till olika former av experimentell konstnärlig gestaltning i kurs- och projektform. Därigenom hävdar utbildningarna att de är olika andra typer av högre utbildning. Utbildning i konstnärliga uttrycksätt kräver särskilda resurser t.ex. till underhåll av verkstäder, plats till individuellt studioarbete, en projektbaserad pedagogik och ett stort mått av individuell handledning.

Den konstnärliga grunden kräver inte bara ekonomiska resurser utan också en solid förståelse av samtidskonstens villkor, vilket inkluderar arkitektur, musik, fri konst, litteratur m.m. Alltför ofta blir ”konstnärlig grund” bara tomma ord som förmedlar en onyanserad syn på konstbegreppet. Samtliga lärosäten skulle vinna på en djupare insikt i den egna utbildningens konstnärliga grund och det sätt på vilket denna speglas i utbildningsinnehållet. De som har ansvar för att utforma kurser och utbildningar på konstnärlig grund borde vara mer initierade i den internationella diskursen om samtidskonst.

Eftersom det i Sverige också finns ett antal ambitiösa och samtidsförankrade konsthögskolor, är det förvånande att design- och konsthantverkshögskolorna inte utvecklade starkare band med dessa i syfte att utbyta erfarenheter. Det gäller i synnerhet när de två områdena finns vid samma lärosäte.

Begreppen design och konsthantverk

Svensk högskoleutbildning inom design och konsthantverk har väldigt olika historik när det gäller etablering, finansiering, målgrupper och utveckling. Denna mångfald är positiv både för att de sökande får valmöjligheter och för att de färdigutbildade förses med olika kompetenser och perspektiv. Men interna traditioner och lokalt renommé kommer i framtiden att sättas på hårda prov. Utbildningarna blir i långt högre grad än tidigare utsatta för internationell konkurrens och blir jämförda med varandra och med standardiserade kvalitetskrav. Avgörande för att de ska klara av mötet med omvärlden blir att de lyckas hävda sina särdrag och speciella förutsättningar.

Design

Design som självständig term är relativt ung. Med utgångspunkt i det sena 1800-talets *Arts and Crafts*-rörelser, startades designskolor för att ge lokala hantverkare en utbildning, och på så sätt möjliggöra för dem att skapa mer

konkurrenskraftiga produkter för den internationella marknaden. Näringslivet och designområdet har förändrats mycket sedan dess. Idén om den väldesignade produkten omfattar nu också idén om design som ett kommunikations- och marknadsföringsredskap och design som ett systematiskt förhållningssätt till tjänster, t.o.m. som en metod för att skapa framtidsvisioner. Det har varit en utmaning för designutbildarna att följa med i denna utveckling.

Dagens designyrke och designutbildning härrör från initiativ som togs samtidigt i Tyskland, USA och England i slutet på 1930-talet. Initiativen var svar på den tekniska utvecklingen, på urbaniseringen och på den livsstil som åtföljde denna, samt på det ökade behovet av hushållsprodukter. Under den senare delen av 1900-talet började svensk design kombinera det högkvalitativa hantverket inom grafik, möbler, textil, inredning m.m. med en ny förståelse för den teoretiska kontexten.

På 1960-talet introducerades industridesign som ett yrkesfält i de nordiska länderna. Sverige antog ett ergonomiskt förhållningssätt till design där detta blev ett viktigt verktyg för att förbättra arbets- och livsvillkor, inte minst genom s.k. business-to-business design. Design blev en permanent del av produktutveckling och marknadsföring för exportmarknaden och för hemmamarknadens konsumtions- och kapitalvaror.

Den senaste utvecklingen inom designutbildning är att mer specialiserade områden som interaktionsdesign, användarcentrerad design, konceptuell design och design management inrättats, liksom exempelvis utbildning för stylist, trendanalytiker och specialister på service design.

Konsthantverk

Sverige har haft en stark formgivningstradition inom konsthantverk där unikat och industriprodukter ofta varit två sidor av samma sak, formgivna av samma person. Svenskt konsthantverk har på detta sätt varit granne med industriproduktion, samtidigt som det utvecklats till ett eget konstnärligt område. Begrepps användning och praxis blev på många sätt uppluckrat under den senare delen av 1900-talet och kan idag inte förstås på något entydigt sätt. Konsthantverket i hela Europa är i förändring och många utbildningar omorienterar sig nu genom att pröva nya strukturer och nytt ämnesinnehåll.

Konsthantverk slits mellan ett professionaliserat näringsliv å ena sidan, och en selektiv internationell konstmarknad å andra sidan, och får kämpa för att definiera sin specifika nisch som alternativ till design och konst. Ett ökat behov av specialgjorda och individuellt tillverkade produkter av hög kvalitet kan emellertid förväntas öka intresset för konsthantverk i framtiden. Detta är något som svenska design- och konsthantverkshögskolor bör beakta genom att ge mer stöd och uppmärksamhet åt de studenter som vill fokusera på konsthantverk. Ett nationellt initiativ skulle kunna vara ett sätt att stödja utvecklingen av gemensamma kurser och utbildningar för konsthantverksstudenter. Det skulle hjälpa till att stärka områdets självförtroende och att bibehålla den nödvändiga balansen mellan praktik och teori som är specifikt knuten till konst-

hantverkets historia och framtid. Konsthantverkare som likvärdiga parter på svenska design- och konsthantverkshögskolor skulle inte bara kunna främja det individuella konsthantverket utan också tillföra unika kvalitetsperspektiv till dagens produktorienterade miljö.

Konklusion

Med tanke på det breda spektrum som finns inom design och konsthantverk, kommer de utvärderade lärosätena i framtiden att behöva bli klarare i sina individuella profiler i relation till:

- Varandra.
- Den del av fältet som de vill täcka.
- Den relevans de vill ha för lokal, nationell och internationell industri.
- Konsthantverkets roll i utbildning, kreativ industri och samhälle.
- De konstnärliga ambitioner de har.

Det vore därför lämpligt att skapa ett nationellt forum för att utveckla en gemensam strategi för svensk design och svenskt konsthantverk samt för högre utbildning inom dessa fält.

Lärarkompetens

Vid landets design- och konsthantverkshögskolor finns ett rikt utbud av program och inriktningar. För att driva kvalitativt god och bred utbildning krävs en strategi för att bevara och höja kompetensnivån i lärarkåren. Det behövs en balans mellan fast anställda lärare och gästlärare, dvs. en balans mellan stabilitet och kontinuitet å ena sidan, flexibilitet och innovation å andra sidan. Det är mycket svårt att uppnå detta, särskilt på små lärosäten, och det kräver strategiska initiativ från ledningsnivå. Emellertid har alla de lärare vi mött visat stort intresse och engagemang för utbildningarna.

För att säkra kompetensnivån väljer lärosätena ofta att tillsätta personal på deltid för att kunna basera kvaliteten på professionell erfarenhet som uppdateras genom verksamhet som ligger utanför högskolan. En vanlig strategi för att tillgodose flera ämnesinriktningars behov av specialkompetens är att ha en professorsanställning delad på flera korttidsförordnanden. Det innebär att flera professorer har en anställning på 20 procent, vilket gör att den proportionella tiden för kompetensutveckling blir mycket liten. Detta är olyckligt med tanke på ämnesutvecklingen. Antalet professorstjänster har ökat markant under senare år. Några lärosäten har konsekvent utlyst och sakkunnigprövat sina professorer, enligt gängse akademisk modell, medan andra har valt att handplocka och adjungera.

Adjungerade professorer och lektorer är oftast framgångsrika namnkunniga designer och konsthantverkare som befinner sig mitt i sin karriär. Det är självklart att få då lämnar sitt arbete för att söka en tidsbegränsad tjänst. De är sällan engagerade i kursutveckling och administrativt arbete. Lektorerna, oftast halvtidsanställda med egen verksamhet vid sidan av, verkar ha de flesta

administrativa uppdrag. Adjunkterna svarar ofta för kontinuiteten. Utöver dessa lärarkategorier finns ett stort antal gästlärare vilka är nödvändiga för flexibilitet och mångfald.

Design- och konsthantverkslärarna har traditionellt haft sitt ämnesmässiga samarbete utanför lärosätena. Det har inte existerat klara modeller för att bygga upp interna kompetensmiljöer. Sedan skolorna blev en del av högskolesektorn har dock premisserna förändrats. Undervisningen ska vila på konstnärlig grund och kärnan i denna ska finnas på lärosätet. Ledningarna bör därför skapa strategier för att utveckla ämnesmässiga kraftcentra inom lärosätena, där den konstnärliga och vetenskapliga personalen får naturlig tillgång till kompetensutveckling. En sådan utveckling skulle innebära att högskolearbete blir en ny och attraktiv karriärväg.

För att öka tiden till kompetensutveckling och frigöra resurser kan det vara nödvändigt att revidera och effektivisera undervisningsformerna, t.ex. genom samläsning och lärarutbyten. Detta kan också hjälpa till att öka samarbetet lärosätena emellan.

Kvalitetsarbete

Över hela världen är universitet och högskolor tvungna att bevisa att kvaliteten på deras utbildning och forskning ligger på hög nivå, att studenter behandlas rättvist och likvärdigt och att skattemedel används effektivt och aktsamt. Många lärosäten, också på det konstnärliga området, ser detta som en möjlighet till självstyre och de baserar ofta sin kvalitetssäkring på rigorösa men stödjande självvärderings- och utvärderingsrutiner. Personalen bör regelbundet ta sig tid att reflektera över hur deras aktiviteter gemensamt främjar studenter och utbildningar. Studenterna bör regelbundet få möjlighet att ge återkoppling kring sina erfarenheter. En ytterligare dimension kan tillföras genom att involvera kolleger från andra lärosäten eller omvärlden.

Kvalitetssäkring kopplas ofta till kvantifierbara mått såsom söktryck, anställningsbarhet, lärartäthet, lokaler och pengar, men kvalitetssäkring handlar också mycket om annat, som pedagogik och studiesocial miljö. Det handlar om dokumentation, systematisering och transparens, och ska kopplas till vision och mission. Lärosätena ska beakta vad som är kvalitet inom den egna utbildningen, vad som är bra och varför.

De lärosäten som har utvärderats använder en rad olika kvalitetssäkringsmekanismer, men har i varierande grad utvecklat en medvetenhet om hur dessa kan användas i lärandemiljön.

Bedömargruppen anser följande områden som särskilt relevanta när det gäller kvalitetsarbete:

Marknadsföring och information

Marknadsföring sker generellt genom informationsblad och hemsidor, genom medverkan på mässor och öppethusdagar, samt genom besök på förberedande

skolor. Det sker också genom lärar- och studentutbyten, utställningar, examensutställningar och publicitet.

Hemsidan är en utmärkt och viktig kanal för att nå alla intressenter och uppnå en breddad rekrytering, nationellt och internationellt. Den bör vara lätt att hitta, informativ och uppdaterad, intressant och lättnavigerad. Hemsidan bör tydligt spegla utbildningens profil, egenart och styrkor. Detta är särskilt viktigt för de unga utbildningarna med lägre söktryck. Olika målgrupper bör beaktas, eftersom t.ex. media och blivande studenter har olika informationsbehov. Överlag verkar det inte som om lärosätena har prioriterat arbetet med hemsidorna.

Antagning

Ett kvalitativt kännetecken för konst- och designhögskolorna är höga och stabila söktryck. Vid antagning till deras utbildningar läggs starkare vikt vid konstnärliga kriterier än formell behörighet, vilket t.ex. demonstreras av arbetsproverna. Detta ger goda förutsättningar för att få till studentgrupper med god kompetens, studiemotivation och dynamik. I likhet med en del andra högre utbildningar kan det dock vara en utmaning att uppnå grupper med jämn könsfördelning.

Vid antagningen är det viktigt att högskolorna har en klar uppfattning om vilka egenskaper och kompetenser de söker. Kriterierna måste vara transparenta och kommuniceras utåt så att de sökande är klara över vad som krävs. Det är också viktigt att antagningen görs av en brett sammansatt grupp. I vissa fall finns det behov av att se över antagningsprocessen för att se till att social och annan mångfald uppnås.

För antagning till masternivån är det en särskild utmaning att hitta metoder som är neutrala nog för att säkra likställdhet mellan interna och externa sökande.

Studiemiljö inklusive undervisningsformer

För att lyckas med sina studier bör studenterna få tillgång till en god studiemiljö. Den bör inkludera allt från tillräckliga resurser, tillgång till adekvata lokaler, respektfulla och stödjande arbetsförhållanden mellan studenter och mellan studenter och lärare, utbildningsupplägg som är relevant och lättförståeligt samt pedagogiska metoder som möjliggör för studenterna att uppnå sina egna mål och examensmålen.

Det behövs regelbunden reflektion kring studiemiljö kvalitet, baserat på studenternas och lärarnas feedback. Detta är inte något som bedömargruppen har sett på alla lärosäten. På flera håll har bedömargruppen erfarit att studenters åsikter och erfarenheter skiljer sig markant från lärarnas och även ledningens uppfattning – detta trots att gemensamma mötesfora finns.

Typiskt för utbildningarna i design och konsthantverk är undervisningsformer baserade på en-till-en-kommunikation mellan studenter och lärare, alternativt kommunikation i små grupper. Medan detta kan garantera en tät

uppföljning och anpassning till studenternas individuella behov, kan det också leda till brister i den nödvändiga kritiska distansen. Detta är särskilt tydligt på mindre lärosäten.

De större lärosätena kan behöva mer ämnesmässig bredd och såväl studenter som lärare uttrycker att de önskar mer öppenhet. Vi förundrar oss därför över att det fortfarande verkar råda vattentäta skott mellan disciplinerna och att lärosätena inte klarar av att skapa en studiemiljö där områdena kan berika och utmana varandra.

Vanligtvis känns miljön på design- och konsthantverkshögskolorna trygg med en tillräcklig chans till arbetsro och koncentration. Ändå kan prestationsförväntningar leda till stress bland studenterna. Ambitionerna när det gäller den egna insatsen, originella lösningar på uppgifter och innovativa egna projekt är högt ställda. Detta ställer stora krav på lärarnas pedagogiska förmåga att balansera rollerna som mentor, förebild och kritiker.

Vidare behöver de praktiskt kreativa områdena, i likhet med andra utbildningar, tillräcklig tillgång till informationstjänster som bibliotek och internetbaserade informationskanaler. Behovet har ökat i och med den ökade teoretiseringen och kontextualiseringen. Det handlar ofta om speciell litteratur som vanligtvis inte är tillgänglig genom universitetstjänster eller i offentliga bibliotek. Det är en särskild utmaning för design- och konsthantverkshögskolorna att skapa tillgång till sådana resurser.

Examination

Genom införandet av den nya examensordningen kommer både antalet examina och dessa examinas betydelse att öka. Nivåskillnaden mellan kandidat- och masterutbildning ska tydliggöras. Det medföljande kravet på ökad internationalisering gör att studenter och arbetsgivare förväntar sig en viss grad av kompatibilitet. Det betyder att design- och konsthantverksutbildningarna bör lägga ännu mer vikt på att vara tydliga i vad som examineras, och hur. Vi har upplevt att transparens och kvalitetssäkring i examensprocesserna varierar mellan utbildningarna. Exempelvis används inte alltid externa handledare, opponenter eller examinatorer.

Progression

Det borde vara en självklarhet att de utbildningsansvariga kontinuerligt försäkrar sig om att alla studenter är medvetna om vad som förväntas av dem, och att kursplaner konstrueras på ett sätt som gör att studenterna kan uppnå examensmålen. Skriftliga riktlinjer för examination bör vara tillgängliga för alla. För att stödja studenternas progression under studiernas gång är det viktigt att ge tydlig återkoppling på vad studenterna har uppnått och på vilka områden de bör öka insatsen. Bedömargruppen har observerat att det som ofta saknas är dokumentation för att upprätthålla och tydliggöra progressionen i återkopplingen, inte minst då lärarresurserna skiftar. Dokumentation skulle

kunna användas för att ge relevant feedback på rätt nivå, något som studenterna överlag saknar.

Studentinflytande

Bedömargruppens intryck är att studenterna vid flertalet av de besökta lärosätena har gott inflytande i vardagen när det gäller frågor om undervisning och resurser. Problem löses genom informell kontakt, något som är typiskt för små lärosäten med en nära relation mellan lärare och studenter. Detta kan fungera smidigt och obyråkratiskt men är inte alltid transparent. Studenternas påverkan är inte säkrad, om inte också formaliserad utvärdering av undervisningen och representation i olika berednings- och styrelseorgan är systematiserade. Enligt högskoleförordningen ska studenterna ha formellt inflytande genom medverkan i beslutande och beredande organ. Kursvärderingar ska genomföras, sammanställas och återkopplas till studenterna. Detta förekommer i väldigt olika grad.

Det varierar också stort i vilken grad studenterna engageras i lärosätenas strategiska utveckling på ett systematiskt sätt. Som ett exempel har bedömargruppen observerat detta när det gäller studenternas deltagande i självvärderingsprocessen. Vi rekommenderar starkt att studentrepresentanter inkluderas i denna typ av arbete och att lärosätena aktivt bidrar till att möjliggöra detta i praktiken.

Förberedelser för yrkesliv

Design- och konsthantverksyrkena syftar till anställningsbarhet respektive egen företagsamhet. Därför är det viktigt att dessa aspekter täcks in i utbildningarna. Bedömargruppen har noterat att vilken vikt man lagt vid detta varierar. Studenterna har kontakter med yrkeslivet genom projektarbeten, yrkesverksamma lärare, utställningar m.m. Ändå saknas i regel kurser i företags ekonomi och entreprenörskap, liksom förberedelse för professionsverksamhet i allmänhet.

Få lärosäten har en etablerad alumnverksamhet. Uppföljningen av tidigare studenter borde förbättras, och användas för att stärka yrkesförberedelsen för nuvarande studenter. Det skulle skapa bättre möjligheter för studenter att få bredare nätverk, inte bara personbaserade sådana. Inkubatorverksamheter som Transit i Stockholm och Steneby inkubator, vilka under en övergångstid erbjuder arbetsplats, konsultation och kontakter för att kunna etablera en egen verksamhet, bör ses som förebilder.

Konsekvenser av ny examensordning

De flesta lärosäten som vi har besökt verkar ha påbörjat förberedelserna för att genomföra den nya examensordningen. Medan några har klara föreställningar om de nya utbildningsprogrammen, behövs på andra lärosäten en hel del förtydliganden innan nya kandidat- och/eller masterprogram kan införas. Med utgångspunkt i diskussionerna vid platsbesöken vill vi betona att den

nya examensordningen kommer att få stora konsekvenser som alla lärosäten aktivt bör ta ställning till.

Ett system med utbildningsprogram som leder till kandidat- respektive masterexamina kan inte utan vidare jämföras med den gamla ordningen. Det är viktigt att lärosätena klargör för studenter och potentiella arbetsgivare vad som skiljer studenter som examineras på respektive nivå. Vi upplever att de lärosäten som kommer att genomföra övergången från magister till master har lagt ned en hel del arbete på att omdefiniera innehållet och målsättningarna på den högre nivån. **Samma uppmärksamhet bör nu också ges innehåll, kursplaner och progressionsmöjligheter på den nya kandidatnivån.** När nya kursplaner utarbetas bör den ämnesmässiga och pedagogiska kompetensen på lärosätet tas i beaktande. Detta gäller än mer dem som vill att masterprogrammen ska innehålla aspekter som förbereder för konstnärligt utvecklingsarbete och forskningsaktivitet.

I Bolognaförklaringen beskrivs kandidatnivån som en självständig, avslutad utbildningsnivå som kvalificerar för yrkesverksamhet. En klar skillnad mellan de två nivåerna uttrycks. Studenter som önskar fortsätta till masterutbildning förväntas på nytt undersöka vad som kan erbjudas på de olika lärosätena för att hitta det som bäst passar deras förväntningar och ambitioner. Det är inte självklart att de väljer masterprogram på samma lärosäte som kandidatprogram. Ofta kan utbud på högskolor utanför Sverige vara attraktivt.

Därför är det viktigt att söktrycket till de olika nivåerna blir tillfredsställande. En del frågetecken återstår. Kommer de nya nivåerna att bli attraktiva nog för studenterna? Hur många studieplatser i design- och konsthantverk ska öronmärkas för respektive nivå? Kommer arbetsgivarna att anställa designere som utbildats med det utbildningsinnehåll som nu beskrivs? Det kan bli nödvändigt att diskutera en nationell arbetsdelning och reda ut exempelvis om alla högskolor ska erbjuda utbildning på bägge nivåerna. Det är nu som grunden läggs för framtidens kvalitet och det är då viktigt att inte förledas att enbart tänka kvantitativt.

Med ökad mobilitet väntas också studiegruppernas sammansättning bli mer internationell. Det blir en utmaning för lärosätena att rätta sig ännu mer efter en internationell kontext när det gäller näringsliv och högre utbildning. En ökad grad av internationalisering kräver också att lärosäten skapar bättre förutsättningar för interkulturell kommunikation för att säkra att studiemiljöerna tillgodoser alla studenters behov, oavsett deras bakgrund.

Konstnärligt utvecklingsarbete, forskning och forskarutbildning

Uppbyggnad av konstnärligt utvecklingsarbete och forskning i design och konst är något som står på dagordningen och diskuteras internationellt.

Genom historien har konsthantverk och design visat potential att bidra till **samhällets gemensamma kunskap, men det är något relativt nytt att definiera detta med begreppet forskning.** Arbete pågår nu med att utveckla och

definiera ett eget förhållande till forskning i och genom konsthantverk och design.

Förhållandet mellan teori och praktik och förhållandet till vetenskapliga forskningstraditioner är två kärnpunkter i dessa diskussioner. Olika länder och olika utbildningstraditioner står för olika angreppssätt. Tillsammans representerar konstnärligt utvecklingsarbete, konstnärlig forskning och forskning en skala av former för organiserat utforskningsarbete från diverse konstnärliga arbetsformer till diverse vetenskapliga forskningstraditioner. Det inkluderar också tillämpad forskning som bedrivs på uppdrag, vilket är särskilt relevant i designsammanhang.

Högre utbildning har ett ansvar för att bidra till ämnesmässig utveckling likaväl som ett ansvar för att bedriva undervisning. Begreppet ”forskningsbaserad undervisning” ska i relevanta former också gälla för design- och konsthantverksutbildningarna. Inte bara enskilda personer utan lärosätet som helhet ska bidra till ny kunskap och gränsöverskridande praktik. Utveckling av relevanta forskarutbildningsprogram, konstruktiva strukturer för konstnärligt utvecklingsarbete och andra former av systematisk kompetensutveckling hör till de viktigaste nya utmaningarna på området.

Vid flera av de aktuella utbildningarna hävdas att behovet av förnyelse och utveckling tillvaratas då lärarna är anställda på deltid och genom sin verksamhet utanför högskolan tar in uppdaterad yrkeserfarenhet i utbildningen. Bedömargruppen ser stora värden i att de som undervisar har relevanta och uppdaterade nätverk och praktikerfarenheter, men ser denna anställningsform i sig som helt otillräcklig för att säkra utbildningens konstnärliga grund. För att stödja konstnärligt utvecklingsarbete och ämnesrelevant forskning är villkoret att det skapas en kritisk miljö där nya perspektiv gemensamt kan diskuteras och utvecklas. Lärosätena bör ge tyngd åt avancerad yrkesutövning och gränsöverskridande praktik.

Bedömargruppen förväntar sig inte att de utbildningar som vi fått insyn i ska ha klarat av denna del av sitt uppdrag i högre grad än andra jämförbara utbildningar i Sverige och internationellt. För design och konsthantverk är problematiken parallell med det som nämns för området fri konst i Sverige. Skillnaderna i attityd och aktivitet mellan de utbildningar som bedömargruppen har sett är likväl uppseendeväckande stora. Några av de minsta har långt ifrån förstått utmaningen, medan några av de större är på god väg men befinner sig på ett krävande utvecklingsstadium.

Konstnärligt utvecklingsarbete och forskning inom design och konsthantverk kräver klara strategier för att lyckas. Resurser, miljö och kritisk massa varierar starkt mellan de lärosäten som vi har sett. Flertalet av dem vi besökte är tydligt för små för att ensamma kunna utveckla en kritisk miljö. De som är knutna till en större miljö, som Göteborgs universitet, Lunds universitet och Umeå universitet, använder sig av universitetets strukturer och bygger upp en egen forskarpraxis relaterad till dessa. Dessa miljöer får stöd av en större miljö, men de akademiska traditionerna kan också vara problematiska om man okri-

tiskt tar till vetenskapliga metoder och strukturer utan att ha en skarp analys av de egna behoven. Idag är t.ex. doktorander inom design och konsthantverk beroende av handledning från vetenskapliga discipliner. Detta är inte en hållbar situation i längden. Förankringen i avancerad yrkesutövning och det konstnärliga områdets särart bör istället vara vägledande.

Bedömaregruppen menar att utveckling av och deltagande i större ämnesrelaterade nätverk, som t.ex. Design and Research Network, är helt nödvändiga för de enskilda lärosätenas vidare utveckling. Internationellt erbjuds fora för diskussion om konstnärligt utvecklingsarbete och forskning i många formella och informella sammanhang.

De lärosäten som har etablerat forskarutbildning har flera gemensamma utmaningar:

- Att få fram goda och relevanta projekt av kollektivt intresse.
- Att integrera forskningsaktiviteten i resten av studiemiljön, med studenter och lärare.
- Att bygga upp egen handledarkompetens.
- Att förtydliga de olika roller som konstnärliga professorer respektive de disputerade kan ha.
- Att kritiskt följa upp de konstnärliga forskarutbildningarnas effekt på samhälle och utbildningsväsende.

Generella rekommendationer

- Den konstnärliga grunden behöver tydliggöras och utvecklas på alla utbildningsnivåer: grund-, avancerad och forskarnivå.
- Det bör finnas transparens och klarhet i antagning, bedömning, progression och examination.
- Lärarkompetensen bör stärkas och möjligheter till kompetensutveckling ges.
- Balansen mellan flexibilitet och kontinuitet, fasta lärare och gästlärare bör i högre grad beaktas.
- Systematisk kvalitetssäkring, inklusive studentinflytande, bör säkras.
- De ökade kraven på internationalisering bör systematiseras och integreras i utbildningarna.
- Samarbetet inom lärosätena, mellan olika discipliner och internationellt bör öka.
- Den akademiska och konstnärliga omvärlden, både innanför och utanför det egna lärosätet, bör bevakas.
- Satsningen på, och medvetenheten om, designens och konsthantverkets roll i samhället och dess kunskapsutveckling bör öka.

För att få till stånd ovanstående krävs gemensamma initiativ, strategier och ett utökat samarbete lärosätena emellan.

Beckmans Designhögskola

Förutsättningar

För att tillgodose Stockholms snabbt växande reklammarknad och modebranschens behov av utbildade kreatörer grundade Anders Beckman år 1939 Beckmans Designhögskola som från början hette Anders Beckmans skola. Verksamheten är nu bolagiserad med hjälp av företag inom mode-, design- och reklambranscherna.

År 1998 ansökte Beckmans om att som enskild utbildningsanordnare få rätt att utfärda högskoleexamen i design. Flera enskilda utbildningsanordnare har prövats för att få denna yrkesexamensrätt men det var bara Beckmans som efter prövning av en extern bedömgupp föreslogs av Högskoleverket att faktiskt få rätten. Först år 2003 fick Beckmans examensrätt för sina treåriga program. Det innebar samtidigt att dessa utbildningar blev statsfinansierade. Dock fick Beckmans endast drygt hälften av den tilldelning som normalt ges designutbildning. En viss uppräknings har skett under åren men det är först 2007 som ersättningen är uppräknad till att motsvara andra designutbildningar.

Utbildningen leds av rektor och utbildningsnämnd. Nämnden består av rektor, tre huvudlärare från varje program, företrädare för konstnärlig gestaltning, designhistoria och teori samt en studentrepresentant. Frågor som rör utbildningens uppläggning och utbildningsplaner beslutas i denna nämnd. Frågor som rör ekonomi och fördelning av pengar mellan kurser och program beslutas av rektor i samråd med lärarna samt ekonomiansvarig administratör. Det administrativa stödet till rektor utgörs av tre personer i en omfattning motsvarande 2,4 heltidsekvivalenter.

Beckmans har examensrätt för tre treåriga program: reklam och grafisk form, mode samt form (produktdesign). Denna utvärdering omfattar de två sistnämnda, medan reklam och grafisk form ingår i utvärderingen av interaktiva medier/design. Det totala antalet studieplatser är 123. Antalet studerande inom mode och form är litet. Totalt studerar 76 studenter på dessa program under läsåret 2006/07. Cirka 12 studenter antas per program årligen. Söktrycket är gott: omkring åtta per plats för formprogrammet och 12 på modeprogrammet. Studenterna har oftast flera års förberedande utbildning bakom sig och många har Beckmans som förstahandsval.

Det finns tre lärare per program anställda på treårsförordnanden i en omfattning av 50 procent. I några fall (inom mode) har dessa varit de senaste 10–15 åren. Inom kompetensområdena konstnärlig gestaltning, designmetodik och designhistoria var vid utvärderingstillfället ytterligare fyra lärare anställda i tjänsteomfattningar mellan 37 och 75 procent. Under vårterminen 2006 anlätades 39 gästlärare för modelinjens räkning och 34 för formlinjen. Samtliga lärare är verksamma inom yrket vid sidan av undervisningen. Utrymme finns

för kompetensutveckling i tjänsten för de fastare anknutna lärarna men konstnärligt utvecklingsarbete i organiserad form förekommer för närvarande inte vid högskolan.

Beckmans Designhögskola har sina lokaler i centrala Stockholm. Skolan är trångbodd och lokalerna slitna. Avflyttning till nya lokaler planeras ske senast under 2009. Högskolan har egna verkstäder i form av sysal, modellverkstad men samarbetar med Konstfack och andra högskolor för tyngre verkstadsrelaterade kurser. Studenterna har tillgång till Konstfacks bibliotek.

Bedömarens intryck

Självvärderingen utelämnar mycket information om utbildningarna vilket gjort att bedömarna har fått studera kursplanerna för att kunna bilda sig en uppfattning om mål för, och uppläggning av, utbildningen. Bristerna kan vara ett resultat av att Beckmans administrativa kapacitet är starkt begränsad med tanke på att skolan avkrävs samma uppgifter och redovisningar som andra utbildningar som har en mycket större volym och vilka dessutom har tillgång till en universitetsorganisation.

Utbildningens visioner och mål så som de uttrycks i självvärderingen är lågt ställda. Vi skönjer endast en vagt formulerad önskan om att utbilda entreprenörer och starka individer som får en bred och yrkesorienterad kunskapsbas.

Profilen är desto tydligare när den uttrycks som flexibilitet och samarbete med branschen. Det handlar också om att studenterna ska få ett arbete efter avslutade studier. Utbildningen är marknadskänslig. Formdesign har profilen rumsgestaltning och produktdesign. Modedesign har en klar och bred modeprofilering (mönsterkonstruktion, tryck, kostym, drapering, accessoarer) som tydligt skiljer sig från de textila designutbildningarna vid Högskolan i Borås.

Antagningsprocessen är grundlig och relevant samt väl beskriven på hemsidan. Studenterna medverkar dock inte i intervjufasen utan involveras endast delvis i denna process.

Den akademiska miljön behöver stärkas, bl.a. genom ökat nationellt samarbete. De samarbeten som Beckmans Designhögskola idag har med Högskolan i Borås och Konstfack är av rent teknisk karaktär. Det finns heller inte någon tillsvidareanställd personal och de lärare som svarar för kontinuiteten är anställda i en omfattning av 50 procent. De har ofta varit anställda under flera år, är vanligtvis utbildade på Beckmans och har, liksom de flesta gästlärarna, handplockats. Inga tjänster har varit utlysta eller föremål för sakkunnigprövning. Dessutom saknas möjlighet till konstnärligt utvecklingsarbete. Gästlärarna kan inte delta i något pedagogiskt utvecklingsarbete. Samtidigt är lärarna lojala mot skolan och har god förankring i yrkesverksamheten.

Utbildningen är projektbaserad. Särskilt under det första året förekommer en mängd korta projekt med en schemaläggning som inte medger tid för eftertanke och reflektion. Ständiga projektarbeten, om än av varierande inriktning

och omfattning, ger mer av kompetens- än kunskapsorientering. Teorins plats i projekten är oklar liksom progressionen.

I utvärderingarna används också externa kritiker vilket är positivt. Det samma gäller för de terminsvisa portföljbedömningarna som görs av bl.a. klasslärarna. Presentationsteknik och retorik undervisas gemensamt för alla programmen i olika former och omfattning. Den skriftliga dokumentationen av examensarbeten kan med fördel utvecklas när det gäller analys och kritiskt förhållningssätt.

Kursvärderingar genomförs men återkopplingen är osystematisk. Studenterna är representerade i de flesta beslutande organ men tycks sakna representation i de beredande organ där diskussioner kring vision och strategiska mål samt ekonomiska frågor förs. Ett antal föreläsningar om yrkesvärlden, märkesskydd m.m. erbjuds men en kurs i juridiska och ekonomiska frågor kring eget företagande borde finnas. Samarbetet med branschen är välutvecklat och skolan medverkar vid mässor, utställningar och tävlingar både i Sverige och utomlands. Det internationella samarbetet borde dock utvecklas ytterligare.

Sammanfattande omdöme

Beckmans Designhögskola är som högskola mycket ung och har gått igenom en ekonomiskt besvärlig period vilket har fått konsekvenser på utbildningarna. Det återstår en hel del arbete kring t.ex. kursplaner för att högskolan ska nå de krav som ställs vad gäller kvalitetsarbete, utvärdering och redovisning, och det är tydligt att administrationen är underbemannad. Infrastrukturen är också i dagsläget ytterst otillfredsställande. Vidare är lärarkåren liten och de ytterst få tillsvidareanställningarna gör den sårbar.

Bland det som behöver förbättras finns också de teoretiska inklusive de reflekterande och kommunikativa momenten som måste få större tyngd och tydlighet. Vidare bör samarbetet med andra konstnärliga högskolor stärkas och systemet för student- och lärarutbyte utvecklas. Studentinflytandet kan förbättras och formaliseras både vad gäller deltagande och rättssäkerhet.

Trots de dåliga förutsättningarna lyckas Beckmans Designhögskola ändå ge en bra utbildning på kandidatnivå. Samarbetet med yrkeslivet och det omgivande samhället är gott, och studenterna uppnår en god konstnärlig och teknisk nivå. Den nära kontakten med marknadsledande företag inom branschen gör att Beckmans har en unik ställning på landets mode-, form- och textilområde. Förhoppningen är också att nya ekonomiska förutsättningar kommer att resultera i förbättringar. Att man letar efter ett nytt hus, vill anställa fler lärare och höja tjänsteomfattningarna är positivt.

Rekommendationer

- Satsa på infrastruktur i form av ny lokal, bibliotek, modellverkstad, symaskiner och övriga resurser.

- Anställ professor samt fler lärare med högre tjänstgöringsgrad och utrymme för konstnärligt utvecklingsarbete. Tjänster måste utlysas offentligt för att öka inflödet utifrån.
- Öka samarbetet med andra konstnärliga utbildningar nationellt och internationellt och vidga samarbetet till att inte bara vara av teknisk karaktär.
- Fortsätt arbetet med akademisering och utveckla tankarna på en gemensam ingång och därpå följande specialisering.
- Involvera studenter i hela antagningsprocessen.

Göteborgs universitet, Högskolan för design och konsthantverk – grundutbildning

Förutsättningar

Högskolan för design och konsthantverk (HDK) har sitt ursprung i den skola som Göteborgs Slöjdförening startade år 1848. Liksom de andra fristående konstnärliga utbildningarna i Göteborg kom även denna skola att införlivas i universitetet år 1977.

Vid HDK erbjuds treåriga och tvååriga program på kandidat- respektive magisternivå inom både design och konsthantverk med en bredd som nationellt sett endast motsvaras av Konstfack i Stockholm. Sedan några år tillbaka utgör även tre kandidatutbildningar samt en magisterutbildning med examensrätt i design och konsthantverk som bedrivs i Steneby en enhet inom HDK. Eftersom Steneby väsentligen fungerar som en egen institution och har genomfört en egen självvärdering behandlas dessa utbildningar i ett separat avsnitt.

HDK medverkar i den fakultetsövergripande forskarutbildning som bedrivs vid den konstnärliga fakulteten vid Göteborgs universitet.

Högskolan leds av en högskolerektor utsedd av dekanus samt en styrelse med representanter för de såväl de anställda som de studerande och en extern ordförande. Övergripande frågor bereds och beslutas i en ledningsgrupp som består av högskolerektor, de inom hela HDK totalt fem utbildningsansvariga, forskningsansvarig, administrativ chef, informations- och kvalitetsansvarig, teknikintendent samt studentkårens ordförande. Högskolerektor har delegerat beslutsrätten för den löpande pedagogiska verksamheten och dess ekonomi till de fem utbildningsansvariga: en för kandidat- och en för magisternivå för design och respektive konsthantverk samt en för lärarutbildningen i bild och form. Varje utbildningsansvarig leder ett arbetslag som består av programmets ordinarie lärare, studierektorer (inom konsthantverk), årskursansvariga lärare (inom design) samt en ämneskoordinator.

Det totala antalet studenter inklusive bildlärare och studenter på fristående kurser uppgår till ca 330. Antalet studenter vårterminen 2005 inom designprogrammet var på den treåriga kandidatnivån 119 och på den tvååriga magisternivån 74. Inom konsthantverk var antalet studenter vårterminen 2005 på den treåriga kandidatnivån 48 och på den tvååriga magisternivån 25. Söktrycket till kandidatprogrammen är kring åtta per plats men sjunker vid antagning till magisterprogrammen till två till tre sökande per plats.

Många av lärarna deltar i utbildningarna på ett förordnande om minst tre år. När de administrativa sysslorna räknas bort för de adjungerade professorerna, fyra i design och tre i konsthantverk, motsvarar deras engagemang i

utbildningen ca en heltidsekvivalent per medium. De övriga lärarnas medverkan motsvarar inom design drygt fem heltidsekvivalenter för kandidatnivån respektive drygt fyra för magisternivån och inom konsthantverk två heltidsekvivalenter sammanlagt. De adjungerade professorernas medverkan i designprogrammet på kandidatnivå är lägre än på motsvarande konsthantverksprogram. På designprogrammets kandidatnivå står dessutom adjunkter för en mycket stor andel av undervisningen. Förutom den fasta lärarstaben anlitar HDK årligen ca 200 gästlärare.

Skolan har lokaler i centrala Göteborg i närheten av Konsthögskolan Vahland, Högskolan för fotografi, Högskolan för scen och musik och Röhsska museet. Lokalerna i det anrika huset med tillbyggnad är långt ifrån optimala men verkstäderna är välutrustade. Den tekniska supporten samt bibliotek och därmed informationsservice är god.

Bedömargruppens intryck

Självvärderingsprocessen är väl genomförd. Förutom ett väl förankrat arbete bland de anställda och studenterna, har enkätundersökningar gjorts och utrymme getts för studentkårens egna reflektioner vilket är ett gott exempel på hur självvärderingsarbetet kan brukas för kvalitetsutveckling.

Den organisatoriska strukturen och beslutsmakten är komplex och svåröverskådlig, inte minst när det gäller relationen mellan fakultetens dekan och de olika högskolornas rektorer. Att en högskola som HDK dessutom kan ha avdelningar som Steneby och Filmhögskolan med egna rektorer är förbryllande. Den administrativa apparaten är mycket omfattande vilket illustreras av att även de minsta utbildningarna har en utbildningsansvarig, en ämnesansvarig och en studierektor eller motsvarande. För bedömargruppen framstår systemet som en skenbart platt organisation där den egentliga beslutsmakten ligger centralt.

Den relativt låga tjänstgöringsgraden gör att de flesta lärarna inte har något utrymme för konstnärligt utvecklingsarbete och kompetensutveckling inom ramen för sin tjänstgöring vilket är negativt. Nu krävs en generell strategi och satsning på kompetenshöjning som kan komma hela lärarkåren, liksom forskarutbildningen, till del.

På designområdet har HDK många visioner och ett omfattande nationellt och internationellt nätverk. Motsvarande satsningar verkar inte ha gjorts på konsthantverksområdet. På det området är det nu viktigt att bygga upp en starkare identitet och profil. Samarbetet inom HDK mellan design och konsthantverk och fakultetens övriga utbildningar, kan också utvecklas. Det verkar idag vara alltför vattentäta skott mellan design och konsthantverk och även mellan dessa områdens kandidat- och magisternivåer, och forskarutbildningen. Mer än konstteori skulle med fördel kunna samläsas inom fakulteten.

Studentinflytandet verkar vara väl utvecklat både formellt och informellt. Studentkårens synpunkter framförda i självvärderingen kan säkerligen användas för att vidareutveckla och tillvarata detta perspektiv. Att högskolan utnytt-

jat detta tillfälle för att skapa en alumnförening visar på god vilja att utnyttja alla krafter i kvalitetsutvecklingen.

De flesta lärare inom konsthantverk är anställda i en omfattning av mindre än 50 procent. Inom design är omfattningen upp till 60 procent. De som har högre omfattning av tjänst har generellt även en hög andel administrativa uppgifter. Andelen samlad administrativ verksamhet för samtliga är anmärkningsvärt hög, samtidigt som utrymme för konstnärligt utvecklingsarbete och kompetensutveckling i princip saknas. Lärarkompetensen bland dem som anställts på minst ett år är emellertid god och kompletteras väl av många välrenommerade gästlärare.

Sedan det femåriga programmet delats upp i en 3 + 2-modell är antalet sökande till den senare delen av utbildningen relativt litet. Det är svårt att redan nu göra någon generell tolkning av detta fenomen men det finns skäl att följa upp utvecklingen och analysera orsaker.

En gemensam profil för hela fakulteten tycks vara ”omtanken och hållbar utveckling” samt satsning på konstnärligt utvecklingsarbete, forskning och forskarutbildning. HDK:s vision är att erbjuda Nordens mest attraktiva utbildning inom sitt område och att locka kvalificerade sökande som blir eftertraktade på arbetsmarknaden. Högskolan har också ägnat en hel del tid till att vid sidan av fakultetens arbete med strategiska mål arbeta med ett eget dokument som är mer operationellt vilket ger en god grund för det fortsatta konkreta arbetet.

Designutbildningens profil, och därmed upplägg, har påtagligt förändrats sedan den utvärderades år 1999 (Högskoleverkets rapportserie 2000:11 R). Från tidigare fyra specialiserade ingångar finns nu bara en. Utgångspunkten i detta arbete har varit bl.a. den ovannämnda rapportens tankar om förändringar i de traditionella designyrkena. Man ansåg att det fanns skäl till att gå mot en mer utpräglad konceptuell utveckling, processkunnande och helhetsperspektiv. Här har HDK valt sin egen väg och detta återspeglas tydligt i upplägget och kursplanerna vilket är positivt. Designprogrammet är inriktat på metod och strategi. Kandidatnivån tycks innehålla lite väl många projekt ledda av gästlärare. Ämnesbredden i kandidatprogrammet och ämnesdjupet på magisternivå är emellertid väl tillgodosedda.

Konsthantverksutbildningarnas profil är markerat konstnärlig. På kandidatnivån med dess tre separata ingångar keramik, textil och smyckekonst är material, teknik och form det väsentliga. Inslag av hantverkshistoria betraktas som självklart. Konsthantverksteori är dock mer frånvarande vilket man är medveten om och därför försöker man rekrytera en professor inom området. På magisternivå finns en gemensam utbildning med olika inriktningar. Att det finns en pågående diskussion om det gemensamma och det specifika är positivt, men krutet bör ändå läggas på att synliggöra och marknadsföra konsthantverket. Nu verkar det leva alltför mycket i skuggan av design vilket negerar den styrka och det inflytande som konsthantverk skulle kunna ha i

samhället. Här kan HDK centralt och lärarna i konsthantverk tillsammans göra en viktig insats.

Innehållet i de tre kandidatprogrammen är koncentrerat kring material och skapande där målet är att varje student ska finna en egen konstnärlig identitet. Inom varje materialområde finns följaktligen ett mycket gott ämnesdjup. Ett gemensamt magisterprogram ger samtidigt en tillräcklig ämnesbredd inom just konsthantverk.

Sammanfattande omdöme

HDK:s självvärdering förmedlar både visioner och strategiska och operationella planer, vilket är positivt.

Generellt kan sägas att såväl design- som konsthantverksutbildningarna håller god konstnärlig och teknisk nivå men att den teoretiska dimensionen inom konsthantverk behöver utvecklas. Träning i muntlig och skriftlig kommunikation inom bägge utbildningarna fungerar väl. De många projekten på kandidatnivå som genomförs med hjälp av gästlärare kan dock innebära överlappningar, brist på tid för reflektion och därmed osäker progression.

Vi har inte fått en klar uppfattning om hur de adjungerade professorerna och adjunkterna tillsätts, och inte heller om hur externa sakkunniga medverkar i slutexaminationen av studenter. Vi anser det nödvändigt att lärartjänsterna är offentligt utlysta och de sökande utsätts för en sakkunnigprövning liksom att externa medbedömare anlitas vid examination av studenter på alla nivåer.

Rekommendationer

- Stärk identiteten och profilen för konsthantverk i stil med vad som redan åstadkommit för design.
- Fortsätt arbetet med att öka gemensamma ytor mellan design och konsthantverk samt mellan lägre och högre nivåer på respektive område.
- Arbeta med att öka de teoretiska inslagen i konsthantverksprogrammen samt med att marknadsföra konsthantverket.
- Öka professorernas medverkan inom kandidatnivån i design, och säkra kontinuiteten och progressionen på denna nivå både i design och i konsthantverk.
- Utarbeta en generell strategi för forskningsmiljön som kan komma alla lärare, samt forskarutbildningen, till godo.
- Utarbeta en strategi för rekrytering av fler män till konsthantverksprogrammen.
- Anlita externa bedömare för slutexaminationerna.
- Förstärk samarbetet med avdelningen i Steneby.

Göteborgs universitet, Högskolan för design och konsthantverk – forskarutbildning

Förutsättningar

Den konstnärliga fakulteten som inrättades vid Göteborgs universitet år 2000 är fortfarande den enda i sitt slag i Sverige. Här rymms en mängd konstarter och genrer som tillsammans utgör kritisk massa i den fakultetsövergripande konstnärliga forskarutbildningen, den s.k. Forskarskolan. Vid universitetet har tidigare producerats avhandlingar i ämnen som konst-, musik-, film- eller teatervetenskap. Men nu handlar det inte längre om forskarutbildning som har sin grund i humaniora eller pedagogik utan om forskarutbildning som utgår från nya, rent konstnärliga perspektiv. Fakulteten driver för närvarande även de flesta, av bl.a. Vetenskapsrådet finansierade, konstnärliga forskningsprojekten.

Fakultetens gemensamma forskarskola omfattar nio discipliner och för tillfället deltar 41 doktorander i den, varav åtta för HDK:s del. En av dessa doktorander är finansierad av Textilhögskolan i Borås, de övriga genom medel från fakultetsanslag eller stipendier från stiftelsen Anna Ahrenbergs fond. Utbildningen leder till en filosofie doktorsgrad. Avhandlingen utgörs av ett konstnärligt reflekterande arbete som rymmer såväl praktiska som teoretiska kunskapsperspektiv. De i utbildningen ingående obligatoriska kurserna är inriktade på centrala teoretiska och metodologiska kunskaper och färdigheter.

Fakultetsnämnden har huvudansvaret för utbildningen och högskolerektorn är ansvarig för arbetsledning samt ekonomi och har därmed ledningsansvar också för hur forskarutbildningen bedrivs. Av strategiska skäl och av resursskäl sker en permanent konsultation med nämnden för konstnärligt utvecklingsarbete och ledningen för forskarutbildningen. På fakultetsnivå finns även en ansvarig för forskarutbildningen och en koordinator, dvs. en administrativ stab, motsvarande 1,5 heltidsekvivalenter. På HDK omfattar motsvarande tjänster 0,3 heltidsekvivalenter. Ett forskarutbildningsråd, i vilket även en doktorandrepresentant ingår, bereder frågor som rör kursplaner, individuella studieplaner, antagning och handledarkompetens.

En ekonomisk ersättning utgår till HDK från fakulteten för att täcka doktorandernas löner, driftsbidrag, ersättning för disputationer och vissa basresurser. Det finns tydliga riktlinjer för fördelning av de olika bidragen. Ett problem är att bidragen ger lägre täckning för institutionens gemensamma kostnader än anslagen till grundutbildningen. Ett annat problem är att många av de stiftelser/fonder som finns som resurs för doktorander och forskare vid andra fakulteter inte kan utnyttjas av de konstnärliga utbildningarna.

Söktrycket till forskarutbildningen är mycket högt. Det totala antalet sökande till fakultetens forskarutbildning år 2004 var 170 per 11 platser och könsmässigt jämnt fördelat. Inom design var det 40 sökande, varav 25 kvinnor och 15 män. Vid utlysningen 2006 var det 80 ansökningar till nio platser, varav 11 ansökningar till ämnet design. De 41 nuvarande doktoranderna vid fakulteten kommer från nio olika länder och tillsammans med lärarnas och handledarnas ursprung bidrar de till fakultetens mångfald och internationalisering.

Bedömargruppens intryck och sammanfattande omdöme

Det finns en lång tradition när det gäller att bedriva forskarutbildning och forskning om konst och design. Forskarutbildning och forskning i konst och design befinner sig däremot fortfarande i sin linda. Här kan utvecklingen i Göteborg vara banbrytande även om det idag fortfarande handlar mycket om att hitta egna uttrycksformer. I det arbetet är det viktigt att samarbeta både nationellt och internationellt. Att HDK deltar mycket aktivt i en uppbyggnad av en nationell forskarskola inom Swedish Design Research Network som från 2007 tilldelats medel från Vetenskapsrådet är mycket positivt liksom det nordiska samarbetet inom Nordes och det europeiska inom Cumulus. Vi fick inte någon klarhet i huruvida dessa aktiviteter omfattar även konsthantverk.

Antagningen, som bygger på en projektbeskrivning som bedöms av en ämnesgrupp, fungerar väl. Den utvärdering, som görs av progressionen i avhandlingsarbetet baserad på de s.k. 25–50–80-procentsseminarierna, är bra.

Programmet är väl genomtänkt och den fakultetsövergripande ansatsen skapar både en kritisk massa och intressanta fora för diskussioner kring handledning. Här skapas också fora för kompetensutveckling för professorerna inom de olika medierna. Valet att inte kräva någon institutionstjänstgöring av doktoranderna har troligtvis att göra med att de under flera år tidigare varit verksamma som lärare. Det är samtidigt viktigt att doktorandernas och forskarnas kompetens kommer studenterna på grund- respektive avancerad nivå tillgodo på ett helt annat sätt än idag.

Högskoleförordningens krav på att en doktorands handledare själv ska vara disputerad är normalt fullt rimligt men ställer till problem inom detta nya forskningsfält. Samtliga doktorander verksamma vid HDK har därför som huvudhandledare en professor, tillika arkitekt, disputerad vid Chalmers tekniska högskola och med god kunskap och intresse inom designområdet. För att kunna säkra en god handledning krävs ett aktivt bistånd av andra handledare med en gedigen kompetens i doktorandens medium och dess problematik. De två avhandlingsprojekt som presenterades vid platsbesöket har inte kommit tillräckligt långt och utgör bara en liten del av pågående verksamhet för att vi skulle kunna göra en bedömning av de kommande avhandlingarnas konstnärliga, tekniska och teoretiska nivåer.

Den konstnärliga fakulteten har i stort anammat den terminologi och det upplägg av forskarutbildningen som är gängse vid de traditionella fakulteterna vid ett universitet. Inte minst gäller det själva examenstiteln filosofie doktor,

en titel som för övrigt brukas av de anglosaxiska utbildningarna. Detta kan dock skapa en hel del, inte bara terminologiska, problem. Den konstnärliga forskarutbildningen och forskningen kan tappa sin konstnärliga art och bli i någon bemärkelse tvärvetenskaplig med betoning på det teoretiska snarare än det gestaltande. Här återstår uppenbarligen en hel del arbete i syfte att trygga en identitet som känns rätt för just det konstnärliga området.

Rekommendationer

- Reflektera över forskarutbildningens inriktning när det gäller konst och designs relation till vetenskap.
- Reflektera över sätt att säkra att avhandlingarna producerar och utvecklar ny kunskap inom konst och design.
- Säkra konsthantverksområdets roll i forskarutbildningen.
- Säkra det stora behovet av kompetenta bihandledare inom olika media.
- Se till att doktoranderna och forskarna kommer in på grund- respektive avancerad nivå genom t.ex. några obligatoriska seminarier eller studentnärvaro vid de högre seminarierna eller de s.k. 25–50–80-procentsseminarierna.

Göteborgs universitet, Högskolan för design och konsthantverk (Steneby)

Förutsättningar

År 1934 grundade Erland Borglund tillsammans med Steneby Hemslöjdsförening en yrkesskola med olika inriktningar inom hemslöjd och hantverk. Skolan omvandlades 1991 till Stiftelsen Stenebyskolan och den erbjuder idag ett antal ett- till tvååriga högskoleförberedande och yrkesinriktade utbildningar inom trä, textil och metall. Genom ett regeringsbeslut år 2000 tilldelades Göteborgs universitet (GU) 70 designplatser med lokalisering i Dalsland. På så vis möjliggjordes att en del av Stenebyskolan vidareutvecklades och gavs högskolestatus med en ekonomisk särställning inom GU.

HDK Steneby är en enhet inom Högskolan för design och konsthantverk (HDK). På grund av lokaliseringen har den en särställning i organisationen; dess ledare, tillika biträdande högskolerektor, ingår i fakultetens rektorsgrupp där bl.a. kvalitetsfrågor behandlas. Biträdande högskolerektor har kontinuerligt samråd med högskolerektor vid HDK och är adjungerad i HDK:s styrelse. Utbildnings- och kursplaner beslutas i fakultetsnämnden. Beslut om anställningar fattas i samtliga fall av dekanus, fakultetsnämnd eller, i fråga om professorer, av universitetets rektor.

De operativa frågorna inom HDK Steneby hanteras av den biträdande högskolerektorn och det finns en ledningsgrupp som förutom biträdande högskolerektor består av studierektor/utbildningsansvarig, konstnärliga ledare/professorer samt koordinator för den tvååriga magisterutbildningen. Stiftelsen Stenebyskolans styrelse har ansvar för de högskoleförberedande och yrkesinriktade utbildningarna. För HDK Steneby är denna styrelse ett forum för samråd vad gäller exempelvis lokalfrågor och teknisk support. Detta motiveras bl.a. av behovet att samordna de gemensamma lokala resurserna (verkstäder etc.) för högskolans studenter och elever på förberedande utbildningar. Verksamheten är formellt underställd HDK:s högskolerektor på samma sätt som övriga HDK-utbildningar men självständigheten är samtidigt stor när det gäller innehåll, pedagogik, ekonomi och personalfrågor.

HDK Steneby erbjuder tre program på kandidatnivå i järn och stål/offentlig gestaltning, möbeldesign med inriktning trä respektive textil, kläder och formgivning (med orientering mot scenen och det offentliga rummet) och en gemensam tvåårig magisterutbildning i tillämpad konst och formgivning med nämnda inriktningar. År 2001 genomförde den konstnärliga fakulteten en extern granskning av verksamheten som då bedömdes uppfylla kraven för både kandidat- och magisterexamen.

Årligen antas ca 25 studenter till programmen och antalet sökande per plats är ca fem. Könsfördelningen totalt är jämn men mycket olika fördelad mellan

programmen. En enkätundersökning som skolan genomfört pekar på en relativt stor andel (39 procent) studenter med icke-akademisk bakgrund.

Det finns en professor med konstnärligt ansvar inom respektive utbildning. Under pågående rekrytering av en professor till programmet i textil, kläder och formgivning har fakulteten särskilt inrättat en tjänst som konstnärlig ledare. Därutöver finns en gästprofessor i design knuten framför allt till påbyggnadsutbildningen. Det finns en lektor i visuell gestaltning och kommunikation som även samordnar påbyggnadsutbildningen och en lektor i kostymdesign och klädformgivning inom det textila programmet. I övrigt uppgår lärarkapacitet och kompetens i utbildningarna till totalt 0,3 heltidsekvivalenter för professorer och 1,9 för adjunkter. Samtliga har utrymme för konstnärligt utvecklingsarbete inom ramen för tjänstgöringen. Därutöver anlitas ca 70 gästlärare.

Lokalerna är väl utrustade både vad gäller material och teknikverkstäder. Verkstäderna för monumentala arbeten är unika. Skolan delar en stor utställningshall med Stenebys kulturförening och Dalslands konstförening. I anslutning till denna finns numera ett mindre galleri där före detta studenter kan ställa ut sina verk. Biblioteket på plats är relativt litet.

Bedömgargruppens intryck

Självvärderingen är väl genomförd och förankrad bland medarbetarna. Studenternas ibland kritiska synpunkter har tillåtits komma fram vilket är positivt. Självvärderingen skulle dock vinna på en djupare analys av det faktum att verksamheten är liten och geografiskt isolerad. Generellt upplever bedömgargruppen att det finns en förnöjsamhet och en brist på kritisk reflektion vid Steneby, som är oroväckande.

För en utomstående framstår organisationen vid Steneby, liksom vid hela den konstnärliga fakulteten inklusive HDK, som komplicerad och svåröverskådlig. I Stenebyfallet tillkommer dessutom stiftelsen och andra aktörer.

Utbildningarnas mål är tydligt formulerade. Studenterna ska utveckla ett konstnärligt förhållningssätt där kunskap om material och teknik är central i den gestaltande processen. Profilen framkommer tydligast inom järn och stål och då främst när det gäller det monumentala som saknar konkurrens inom landet och även på nära håll utomlands. Däremot är profilen mer oklar inom möbelformgivning och inom textil- och kläddesign – områden som också finns vid HDK i Göteborg och vid andra högskolor i landet.

För samtliga utbildningar sägs professorerna ha det konstnärliga ansvaret och planeringen sker i arbetslag bestående av olika personalkategorier. Den i tjänsteomfattning ringa medverkan av fast personal, i synnerhet professorer, är påtaglig. Lärarkompetensen på professorsnivå lämnar följaktligen en hel del i övrigt att önska. För närvarande pågår tillsättning av en professor inom textil och kläder vilket är mycket välkommet. Utbildningen bedrivs huvudsakligen av några få mycket engagerade adjunkter. Studenterna och de lärare som finns på plats lever i internatskolliknande förhållanden. Det uppstår en

symbios som ovillkorligen har både positiva och negativa effekter. Det är anmärkningsvärt att varken lärare eller de vuxna studenterna reflekterat kring eller problematiserar detta förhållande.

Externa bedömare deltar såväl i antagningsprocessen som vid examinationen vilket är positivt.

Studenterna tycks ha ett gott formellt och informellt inflytande över sin utbildning. Systemet för kursutvärdering verkar fungera väl. Gästlärarna liksom Steneby Inkubator bidrar till utbildningens branschanknytning. Samarbetet med andra utbildningar nationellt och internationellt kan dock förbättras.

Sammanfattande omdöme

Utbildningarna är klart hantverksbaserade samtidigt som de strävar efter att vara tydligt konstnärliga samt inriktade på design och rumslig gestaltning. Detta är mål som kvalitetsmässigt inte uppnås. Framförallt saknar bedömargruppen kritik och reflektion i utbildningarna liksom en djupare förståelse för samtida problemställningar inom konsthantverk och design. Mycket av det som åstadkoms vid Steneby är välgjort, men det framstår som alltför lokalt förankrat och föråldrat. Att medarbetarna verkar sakna insikt om denna problematik är oroväckande.

Utbildningsplanerna beslutas i fakultetsnämnden vilket är tänkt att säkerställa de unika inriktningarna och profilerna inom hela HDK:s utbud. Vi anser att det ändå förekommer oklarheter och överlappningar. Givet det rådande läget bedömer vi det som mycket angeläget att samarbetet mellan HDK i Göteborg och Steneby ökar. Gemensamma projekt och ett bättre utnyttjande av verkstadsresurser krävs för att alla studenter ska kunna förverkliga sina mer konceptuella och konstnärliga ambitioner.

Lärarkompetensen på professorsnivå behöver förbättras omgående. Steneby bör överväga att koncentrera sig på att erbjuda en internationellt konkurrenskraftig utbildning på kandidatnivå och begränsa den avancerade nivån till sin unika järn- och stålriktning.

Den akademiska och professionella isoleringen är ett klart problem. Det är svårt att se att det ringa antalet studerande och lärare på plats, inom en utbildning som geografiskt befinner sig i periferin, ska kunna åstadkomma tillräcklig miljö för en masternivå utan stora insatser från HDK i Göteborg.

Rekommendationer

- Tydliggör relationen mellan HDK i Göteborg och Steneby.
- Förstärk lärarkompetensen, i synnerhet på professorsnivå.
- Öka samtidsorienteringen och den kritiska reflektionen i utbildningarna.

Högskolan i Borås

Förutsättningar

Textilhögskolan är sedan 1986 en av sex institutioner vid Högskolan i Borås. Textilhögskolan har sin grund och historia i Textilinstitutet, som hade till uppgift att svara mot textilbranschens kompetensförsörjningsbehov redan mot slutet av 1800-talet.

Institutionens högsta beslutande organ är institutionsstyrelsen som har extern ordförande och vice ordförande. Institutionens operativa arbete leds av en prefekt som ansvarar inför rektor och institutionsstyrelse. Högskolans forsknings- och utbildningsnämnd (FoU-nämnden) ansvarar för kurs- och utbildningsplaner. FoU-nämnden har dock delegerat ansvaret för revision av fastställda utbildningsplaner och fastställande av nya kursplaner till institutionsstyrelsen. Institutionsstyrelsen vid textilhögskolan har i sin tur inrättat en grundutbildningsnämnd som bl.a. tar beslut om förslag till reviderade kursplaner. Varje utbildningsprogram leds av en utbildningsledare som har ett sammanhållande ansvar för utbildningens pedagogik och innehåll. Samordning mellan utbildningarna sker genom regelbundna utbildningsledarmöten.

Textilhögskolan erbjuder två program som leder till kandidatexamen i design: textildesignprogrammet och modedesignprogrammet, båda omfattande 120 poäng. Man erbjuder även ett program som leder till magisterexamen med inriktning mot antingen modedesign eller textildesign, magisterprogrammet i mode- och textildesign.

Årligen antas tio studenter till respektive kandidatutbildningsprogram och antalet sökande per plats är cirka 15 på modedesignsprogrammet och ca fem på textildesignprogrammet. Till magisterutbildningen antas sex studenter varje år och antalet sökande per plats är cirka 3,5. Könsfördelningen är mycket ojämn. På de två kandidatutbildningarna är samtliga aktiva 55 studenter kvinnor och på magisterutbildningen finns endast en manlig student av totalt 17 aktiva.

För närvarande finns åtta professorer/adjungerade professorer/gästprofessorer verksamma vid textilhögskolan. Deras engagemang i grundutbildningen motsvarar drygt en heltidsekvivalent. De fem lektorernas engagemang i grundutbildningen motsvarar drygt två heltidsekvivalenter. Dessutom finns 20 adjunkter med ett engagemang i grundutbildningen på mellan 9 och 64 procent av en heltidstjänst. Av dessa kombinerar fem adjunktstjänst med forskarstudier på halvtid, och en person har doktorandtjänst vid textilhögskolan. Förutom den fasta lärarstaben anlitar textilhögskolan årligen ett 30-tal gästlärare. Könsfördelningen bland lärarna är betydligt jämnare än bland studenterna: 16 män och 18 kvinnor i den fasta lärarkåren respektive 12 män och 19 kvinnor bland gästlärarna. Forskningen inom design på textilhögskolan har fokus mot praktikbaserad designforskning och utvecklas i samverkan med det konstnärliga

utvecklingsarbete som bedrivs vid institutionen. Forskarutbildning bedrivs i samarbete med Chalmers tekniska högskola och Göteborgs universitet.

Textilhögskolan har lokaler i centrala Borås och förfogar över en av Europas bästa teknikparker inom textilutbildning. Lokalerna är välutrustade och funktionella. Där finns både ateljéer, verkstäder och laboratorier. I verkstäderna finns fullskalemaskiner för trikå, väv, konfektion, tryck samt färgning och beredning. Vid samtliga s.k. stationer finns tekniker. Dessutom finns hantverksinriktad utrustning. År 2004 invigdes Högskolan i Borås nya bibliotek. En ambition med det nya biblioteket är att ha alla samlingar i en miljö. Det filialbibliotek som tidigare fanns på textilhögskolan har därför flyttats. För att motverka de negativa konsekvenserna av att inte ha ett bibliotek i de egna lokalerna har en satsning gjorts på att utveckla interaktiva webbtjänster där studenterna ges möjlighet att på distans få tillgång till bibliotekets resurser.

Bedömargruppens intryck

Självvärderingen är välskriven och speglar ett omfattande arbete som förankrats i olika grupper. Tillfället verkar ha använts till att öka självkännedomen och därmed bidra till kvalitetsutvecklingen – något bedömargruppen ser mycket positivt på.

Utbildningarnas mål och profil är tydliga, med stark förankring såväl i regionen och dess industri som i material och tekniskt kunnande. Examensarbetena tycks vara väl relaterade till utbildningsmålen. Trots detta anser bedömarna att progressionen inte är särskilt tydlig i kandidatutbildningarna. Programmen har karaktären av yrkesutbildning och skulle vinna på att i stället vara mer helhetsorienterade designutbildningar. Magisterprogrammet har en betydligt tydligare fördjupning. Där utvecklas temaområden som kan ge en grund för vidare forskning och teoribildning.

Innehållet i kurserna är relevant men kursplanerna är något oklara vad gäller omfattning, valbarhet och placering inom programmen. Högskolan måste här bli tydligare i synliggörandet av nivåskillnaderna.

Inom textildesignprogrammet är kärnämnen materialkunskap, textil teknik, metodik, teori samt design. Dessa ämnen tillämpas och integreras i projektarbeten i verkstäderna. Det finns ett fokus på processinriktad verksamhet i samarbete med industrin. Den konstnärliga, innovativa delen framstår inte som lika betydelsefull. Experiment och kreativitet är däremot mer synligt inom friare materialframställning där det textila materialet inte är specifikt knutet till ett användningsområde.

Modedesignutbildningen betonar att studenterna ska förstå historien för att kunna skapa nytt i framtiden. Övningarna omfattar experimentella och futuristiska möten, men denna aspekt skulle kunna förstärkas då tonvikten fortfarande ligger på design till traditionell konfektion. Ett större inslag av experimentellt och kreativt arbete skulle stärka studenternas konstnärliga förhållningssätt i båda kandidatprogrammen men framförallt inom modedesign.

Även om det är positivt med mycket lärarledd undervisning måste studenterna också få tid för reflektion och självständigt arbete.

Det finns god tillgång på lärare och gästlärare inom yrkesområdet. Professorensuren i modedesign är dock vakant. Det krävs en generell kompetenshöjning i lärarkåren inom det konstnärliga området. I utbildningarna ligger nivån på konstnärligheten efter kunskaper om tillverkningsprocesser och material.

Den forskning som bedrivs vid textilhögskolan är i första hand materialinriktad. Ämnesområdena det forskas kring är i övrigt relevanta och resultaten knyts an till grundutbildningen. Eftersom Högskolan i Borås inte kan ge någon egen forskarutbildning måste studenter som vill läsa vidare på forskarutbildningsnivå söka sig till andra lärosäten, t.ex. HDK vid Göteborgs universitet och Chalmers tekniska högskola. Textilhögskolan satsar dock på lärarnas forskning och bedömarna tycker det är positivt att man öppnar för detta då miljön trots allt fortfarande är relativt praktiskt präglad.

Söktrycket har minskat de senaste åren men utbildningarna är fortfarande mycket eftertraktade. Det är ett problem att det endast finns en manlig student på magisterutbildningen. Anledningen till detta är oklar. Bedömarna tror att textilhögskolan skulle kunna göra mer för att locka till sig fler manliga studenter genom att arbeta fram en tydlig, övertänkt rekryteringsstrategi.

Utbildningarna syftar främst till att förse regionen, och i viss mån övriga landet, med arbetskraft inom yrkesområdet. Bedömarna uppfattar att högskolan skulle kunna vidga sina vyer ytterligare med än fler nationella och internationella utblickar.

Nästan hälften av studenterna på magisterutbildningen är från andra länder. Hela magisterutbildningen ges på engelska. Internationaliseringen skulle kunna stärkas ytterligare genom fler lärarutbyten och studentutbyten på kandidatnivå.

Kontakterna med andra institutioner och utbildningar inom högskolan är goda men kontakterna med andra lärosäten anser bedömarna är ganska svaga och skulle kunna stärkas. Det finns ett utbyte med Beckmans Designhögskola och Konstfack på grundutbildningsnivå, eftersom dessa lärosäten saknar en industriell maskinpark. I utbyte mot verkstadstid kan studenter från Högskolan i Borås läsa gestaltungsämnen vid Konstfack och Beckmans Designhögskola. Bedömarna uppfattar trots detta att utbildningarna vid textilhögskolan riskerar att vara något för isolerade när det gäller kontakterna med andra lärosäten. Samverkan med industrin och branschen är goda och utbildningarna är välkända hos avnämarna.

Sammanfattande omdöme

Bedömargruppen kan konstatera att textilhögskolan i Borås ger goda utbildningar på kandidat- och magisternivå. Det råder stor samstämmighet mellan studenter, lärare och ledning. Den ordning och reda som råder på textilhögskolan är tilltalande. Utbildningarna har goda resurser och textilhögskolan är ett av Högskolan i Borås främsta flaggskepp.

Det som görs av studenterna är mycket välgjort och präglas av ett kvalitativt kunnande och kännedom om industriella processer samt de dynamiska krafter som styr marknaden och konsumenters behov. Nästa steg bör bli att utveckla utbildningarna mot fördjupad konstnärlig reflektion och samtidsorientering. Här måste textilhögskolan också se till att lärarkompetensen inom det konstnärliga området höjs. Även progressionen i kandidatutbildningarna är oklar och måste tydliggöras.

Den konceptuella delen i utbildningarna, menar bedömarna, måste stärkas och studenterna måste ges utrymme för egen reflektion och självständiga arbeten.

För att inte riskera att bli alltför isolerade inom utbildningsvärlden bör textilhögskolan utöka sina samarbeten med andra lärosäten både nationellt och internationellt. Kanske kan uppbyggnaden av en forskarutbildning leda till större samarbeten med lärosäten som har relevant examinationsrätt.

Rekommendationer

- Stärk den konstnärliga nivån i utbildningarna.
- Stärk den konstnärliga kompetensen inom lärarkåren, inklusive tillsättning av en professur i modedesign.
- Öka utbytet med andra lärosäten såväl nationellt som internationellt.
- Arbeta för att få fler manliga studenter till utbildningarna.

Högskolan i Kalmar

Förutsättningar

Högskolan i Kalmar ger sedan 2001 ett designprogram inriktat mot produkt-design vilket leder till en generell kandidatexamen. Utbildningen syftar till att ge studenterna en bred skolning i design som teori och praktik. De färdigutbildade studenterna ska på så sätt vara anställningsbara inom en mängd olika designområden. Hösten 2007 startar ett nytt magisterprogram i design och det finns också framtidsplaner på att ge masterprogram.

Vid tiden för självvärderingen tillhörde designutbildningen den dåvarande institutionen för humaniora och samhällsvetenskap. Sedan den 1 januari 2007 hör designprogrammet dock till den nybildade institutionen för kommunikation och design. Denna institutionsombildning kom till på initiativ från ämnena själva, bl.a. med syftet att synliggöra designområdet utåt. Designprogrammet är lokaliserat till Pukeberg i Nybro, ca tre mil från Kalmar, medan resten av institutionen finns i Kalmar.

Designutbildningen ges i liten skala med totalt drygt 60 helårsstudenter och ca 20 antagna studenter per läsår. Dessa finansieras av de 50 designersättningar som högskolan disponerar, kompletterat av en mindre andel teknikersättningar. Söktrycket till utbildningen är högt; exempelvis var det nästan åtta förstahandssökande till 16 platser höstterminen 2005.

Till programmet är två tillsvidareanställda professorer och en gästprofessor knutna liksom en lektor och fyra adjunkter. Totalt uppgår dessa lärares tjänstgöring till 3,3 heltidsekvivalenter. Detta kompletteras med gästlärare, varav flertalet är verksamma inom högskolan eller i regionen. Internationella gästföreläsare är också ett återkommande inslag. Lärarkåren har varierande bakgrund för att spegla den bredd som eftersträvas i utbildningen. De flesta lärare undervisar även inom teknik, på handelshögskolan och inom lärarutbildningen. När det gäller kompetensutveckling saknas för närvarande en uttalad strategi, även om tillsvidareanställda lärare har 15–20 procent av sin tid avsatt för kompetensutveckling inom tjänsten.

Designutbildningen ges i Pukebergs glasbruks lokaler. Studenterna har där god tillgång till ateljéer, verkstäder, datorer och annan utrustning. Ett mindre bibliotek är under uppbyggnad. För det administrativa stödet står främst en lärare som har en del av sin tjänst avsatt för infrastrukturfrågor. Mer tekniskt stöd skulle dock behövas då det inte finns någon vaktmästare eller IT-tekniker på plats i Pukeberg.

Bedömargruppens intryck

Självvärderingen är välskriven och en produkt av ett internt arbete där såväl personal som studenter bidragit. Bland annat har studenterna gjort en enkätundersökning som nu är tänkt att upprepas årligen som del i det löpande

kvalitetsarbetet. Bedömargruppen ser detta som ett gott exempel på hur självvärderingsprocessen har används i lärosätets egen kvalitetsutveckling.

Designprogrammets geografiska placering i Nybro är logisk i så måtto att lokalerna verkar väl anpassade till utbildningens behov. Miljön, med omedelbar närhet till hytta och konstnärsateljéer, är attraktiv för både studenter och lärare. Placeringen är också strategisk vid kontakter med företag och industri i regionen, vilket är en fråga av växande betydelse. Likväl finns en viss akademisk isolering. Programmet är ännu för ungt för att ha en egen akademisk miljö och man har inte heller till fullo utnyttjat de samarbetsmöjligheter som finns inom högskolan och med andra lärosäten. Designstudenternas interaktion med studenter från andra områden är begränsad, även om man från utbildningsledningens sida nu försöker skapa fler mötesplatser t.ex. i form av gemensamma workshops. Förhoppningsvis kan ett mer fokuserat samarbete i den nya institutionen bidra till att stärka banden mellan designutbildningen och resten av högskolan, inte minst när det gäller kopplingen till forskning.

Lärarkåren är liten men förefaller tillräcklig i förhållande till det begränsade studentantalet. Den begränsade akademiska miljön tillsammans med den stora uppgiften att utbilda designers med bred anställningsbarhet innebär dock ett dilemma för ett så litet team som omöjligen kan ha spetskompetens inom alla områden. Den teoretiska och tekniska nivån på utbildningen förefaller god, medan den konstnärliga nivån ser ut att behöva höjas. Fler kreativa övningar och ett friare konstnärligt förhållningssätt efterlyses av studenterna. Detta är förmodligen en avspeglning av att konstnärlig spetskompetens saknas i lärarkåren.

En tydligare profilering av utbildningarna bör övervägas. I det sammanhanget kan t.ex. en förstärkning inom området glasdesign utredas. En sådan skulle kunna attrahera sökande till utbildningen samtidigt som det skulle bli en möjlighet att stärka den regionala industrins tillverkning av unikat. Det faktum att många studenter söker sig till Pukeberg pga. Glasrikets världsrykte borde fångas upp bättre.

Hittills har lärarna haft små möjligheter till konstnärligt forsknings- och utvecklingsarbete, och studenterna får begränsad inblick i fältet. Forskningen inom design får sägas vara i sin linda, även om initiativ tagits inom den nya institutionen för att utveckla området interaktionsdesign. Samarbete finns också med Blekinge tekniska högskola inom design och interaktion.

Utbildningen är uppbyggd kring en s.k. workbook-metod där studenterna själva dokumenterar och reflekterar över sina framsteg. Vidare har man utvecklat olika s.k. kompetensutvecklingsmatriser med fem olika dimensioner för bedömning och en betygsskala enligt ECTS. Tanken är att dessa ska användas som ett underlag för samtal mellan student och lärare varje termin. Bedömargruppen ser positivt på att man tar frågor kring bedömningsprocessen på allvar och vill uppmuntra strävan mot ökad systematik och transparens. Nästa steg bör nu vara att utveckla kompetensutvecklingsmatrisen och andra uppföljningsredskap samt att utvärdera hur de fungerar i praktiken.

Internationalisering är något av en profil för utbildningen. En rad samarbeten med utländska partneruniversitet har etablerats och närmare hälften av designstudenterna reser ut som utbytesstudenter samtidigt som utländska studenter kommer till Pukeberg för att studera glasdesign.

När det gäller utbildningens innehåll i övrigt, är satsningen på bredd konsekvent genomförd. Utbildningen är för ung för att ha utvecklat en alumnverksamhet men man vet ändå att de studenter som hittills avslutat utbildningen har lyckats väl i arbetslivet och vidare studier. Detta tyder på att målen om anställningsbarhet och bred kompetens uppfylls. I kursplanerna är programmets innehåll tydligt beskrivet, men progressionen är oklar. De två första åren delas in i olika åttaveckorsprojekt. Teori och verkstadspraktik varvas i oftast marknadsanpassade projekt, där regionens företag välvilligt ställer sina resurser till förfogande med såväl studiebesök och material som handledare. Studenterna får därmed god insikt i företagandets villkor, och många näringslivskontakter. Emellertid är studenternas produkter begränsade till prototyper, och i utbildningen saknas undervisning om industriell framtagning, alternativa material, ekologi, hållbar utveckling och marknadsstrategier. Den betoning på immateriell design som nämns i självvärderingen är inte synlig, utan studenterna verkar arbeta traditionellt.

Som ofta vid mindre utbildningar är det informella studentinflytandet stort, tack vare nära kontakter lärare, ledning och studenter emellan. Även det formella systemet är under utveckling. Varje kurs utvärderas och diskuteras, och studenternas synpunkter följs upp.

Sammanfattande omdöme

Högskolan i Kalmars designutbildning fungerar väl på kandidatnivå. Lärarkåren är liten men tillräckligt dimensionerad given målsättningarna och det begränsade studentantalet. Studenterna stöds av god handledning och processer kring kursvärdering, bedömning och uppföljning. Vidare har designprogrammet ett gott samarbete med företag i regionen vilket kommer studenterna och regionen till godo.

Utbildningen är ung och har ännu inte utvecklat någon stark identitet. Det finns en viss akademisk isolering och den konstnärliga nivån behöver höjas. Till de stora framtida utmaningarna hör att balansera dagens bredd i utbildningen med de krav på spetskompetens och profilering som följer med planerna på att starta en magister- och, eventuellt, en masterutbildning. Ökat strategiskt samarbete med det omgivande samhället, andra lärosäten och inom den egna högskolan är nödvändigt.

Rekommendationer

- Stärk den akademiska miljön, t.ex. genom ökat samarbete med resten av högskolan och med andra lärosäten. I detta ingår att stärka studenternas anknytning till resten av högskolan.
- Utveckla en tydligare profil för utbildningen.

- Höj den konstnärliga nivån och stärk den konstnärliga kompetensen inom lärarkåren.
- Fortsätt att strategiskt utveckla kontakterna med företag och industrier i regionen.
- Förstärk undervisningen i industriell produktion och hållbar utveckling.
- Stärk det tekniska stödet.
- Bygg vidare på internationaliseringen.

Konstfack

Förutsättningar

Konstfack grundades 1844 och är Sveriges största konstnärliga högskola. Sedan 2004 håller högskolan till i Ericssons gamla fabrikslokaler vid Telefonplan i södra Stockholm och ger där utbildningar i design, konsthantverk och fri konst.

På design- och konsthantverkssidan har Konstfack tidigare haft sex institutioner: grafisk design och illustration, inredningsarkitektur och möbeldesign, textil, keramik och glas, industridesign samt ädellab/metallformgivning under ledning av varsin prefekt/professor. Sedan april 2005 prövas en ny organisation, där de tidigare institutionerna delats in i två block som leds av varsin prefekt. Varje block består av både design och konsthantverksinstitutioner. Utbildningsprogrammen vid institutionerna leds av professorerna, vilka står för ämnes/material/yrkesinriktning och har frigjorts från tidigare övergripande administrativa uppgifter som nu sköts av prefekterna. Bakom omorganisationen låg en önskan om ökad transparens och samarbete över institutionsgränserna. Modellen ska utvärderas under våren 2007.

Den nya organisationen ingår i ett större förändringsarbete som pågått på Konstfack de senaste åren, bl.a. påkallat av Bolognaprocessen och av Högskoleverkets utvärdering från år 2000. Exempelvis har den tidigare institutionen för färg och form omvandlats till institutionen för interdisciplinära studier (IS) som fått ett tydligare uppdrag att förse övriga institutioner med relevanta kurser, inte minst på teoriområdet. Det är meningen att IS även ska kunna erbjuda en egen inriktning inom det tänkta masterprogrammet. Vidare har nämnden för konstnärligt utvecklingsarbete (KU-nämnden) fått ett breddat mandat som omfattar såväl forskning och konstnärligt utvecklingsarbete som utbildningsfrågor och kvalitetssäkring.

Det största reformarbetet har alltså handlat om en anpassning av utbildningsutbudet till den nya, Bolognakompatibla examensordningen. Redan hösten 2004 delade Konstfack in sina program i treåriga kandidatutbildningar och tvååriga magisterutbildningar. Hösten 2007 ersätts så de sju separata magisterprogrammen med ett sammanhållet masterprogram med nio valbara inriktningar. Inriktningarna speglar i regel inte hela verksamhetsfältet utan är mer profilerade: t.ex. ”Storytelling” snarare än grafisk design och illustration. Möjligheter ska också finnas för studenter att göra disciplinövergripande val. En utbildningsplan för masterprogrammet fastlades i november 2006, medan kursplaner för masternivån liksom utbildnings- och kursplaner för kandidatnivån ska fastställas först under våren 2007. Avsikten är då att kandidatnivån ska få en tydligare professionsprofil och masternivån en forskningsförberedande profil. Vid antagningen inför hösten 2007 kommer sökande till res-

pektive nivå att skiljas åt i två urvalsgrupper, där masternivån öppnas upp för fler sökande utifrån.

Under 2006 uppgick det totala antalet helårsstudenter på kandidat- och magisterprogrammen i design till 212 och i konsthantverk till 138. Söktrycket inom design varierade mellan 12 och 21 sökande per plats och inom konsthantverk mellan 6 och 13.

Liksom studentgruppen är lärarkåren numerärt stor och uppgår för alla sex program till sammanlagt 38 längretidsanställda lärare varav 10 professorer, 14 lektorer och 14 adjunkter. Deras deltagande i undervisning och handledning inom designprogrammen motsvarar 6,2 heltidsekvivalenter, inom konsthantverksprogrammen 7,1. Vid IS finns ytterligare ca 27 lärare som medverkar i de kurser institutionen erbjuder samtliga Konstfacksstudenter. Därtill kommer ett mycket stort antal gästlärare, handledare och gästkritiker som kontrakteras för att tillföra specialistkompetens från sina respektive sektorer.

I och med flytten till Telefonplan har Konstfack en i det närmaste unik lokal med mycket stora ytor för verkstäder, ateljéer och laboratorier till sitt förfogande. Några (som möbelverkstad, textiltryck, glashytta och grafikverkstad) håller mycket hög standard på utrustning och maskiner medan andra har mer problematiska förhållanden, framför allt med tillgänglighet. Studenternas arbetsytor verkar också i vissa fall ha krympts till förmån för verkstadsytor. Teknisk support och biblioteksservice fungerar väl.

Bedömarens intryck

Inför utvärderingen valde Konstfack att göra en förenklad variant av självvärdering (ett val alla utbildningsanordnare som deltog i Högskoleverkets förra utvärdering hade). Därför fick bedömaregruppen på förhand en ganska ytlig bild av utbildningarna och saknade framförallt ett analytiskt perspektiv. Vid platsbesöket föll emellertid dessa bitar på plats. Vi möttes av en entusiasm, ett engagemang och en vilja till förnyelse som övertygade. Ännu är organisationen till stora delar ett teoretiskt bygge, då de nya programmen inte är sjösatta och en del nyckeltjänster kommer att byta personal. Trots detta inger organisationen förtroende.

Det interna reformarbetet framstår som övertänkt och i viss mån redan framgångsrikt. Förändringen av IS syns särskilt lyckad då problemen tidigare var stora när det gällde integrering av gestaltande ämnen i yrkesutbildningarna. Vidare är ambitionen att arbeta mer fackövergripande lovvärd även om den är svår att genomföra. Konstfack har historiskt sett baserat sin styrka på de enskilda institutionernas styrka och nischade kunskap, vilket också lärarlagen kunnats samlas kring. Respektive utbildningsprogram har också haft tydliga mål och profiler. Att bibehålla den konstnärliga tyngden och profileringen och samtidigt öppna upp för mer samarbete är en svår balansgång. Den nya prefektorganisationen är ett lovande försök och det förefaller som om professorernas arbetsbörda har minskat. Ännu verkar dock studenterna inte se någon tydlig skillnad på professorernas tillgänglighet i undervisningen

och det finns heller inte många tecken på att institutionsgränser öppnats upp i praktiken, trots att detta är något som både studenter och personal önskar. Blockindelningen förefaller vidare alltför slumpmässig då den inte är akademiskt övertänkt eller långsiktigt planerad.

Konstfack har lagt ner ett aktningvärt arbete på att utarbeta ett nytt masterprogram i linje med Bolognaöverenskommelsen. Programmet har höga ambitioner. Exempelvis är syftet med inriktningen "Storytelling" "inte att leverera det som mediebranschen efterfrågar, utan våra examinerade studenter ska bidra till att utveckla dess discipliner". Att ge de olika inriktningarna namn som skiljer sig från institutionernas är ett nytt grepp som kan bidra till att luckra upp rigida gränser, men det återstår att se ifall inriktningarna är robusta nog, och ifall de når acceptans bland framtida studenter och potentiella arbetsgivare. I övergångsfasen då separata ansökningsförfaranden införs för första gången finns viss risk för förvirring och oro. Eftersom det nya masterprogrammet representerar ett nytänkande på Konstfack med större betoning på forskningsanknytning m.m., bör man tänka över hur detta kommuniceras utåt snarare än att låta information och marknadsföring vila på gamla meriter.

Bedömargruppen ser också en risk för jäv i övergången mellan kandidat- och masternivån eftersom det i stor utsträckning är samma lärare som är involverade i examineringen på kandidatnivå och i antagningsprocessen till masternivå. En medvetenhet finns om problemet. Det kräver dock en mer rigorös reglering så att den objektiva ansatsen inte undermineras, särskilt med tanke på att målet är att rekrytera fler studenter från andra håll än de egna kandidatprogrammen. I övrigt är antagningsprocessen både noggrann och omsorgsfull.

Hittills har mycket krut lagts på att utveckla masterprogrammet medan kandidatnivån kommit i skymundan. De utbildnings- och kursplaner för kandidatnivån som redovisas i självvärderingen är idag gamla och väntar på en revidering, vilket uppges vara prioriterat arbete. Enligt bedömargruppens mening är det nu mycket bråttom med att etablera en tydlig förståelse för skillnaderna mellan nivåerna, progressionen och hur studenterna ska nå respektive lärandemål. De studenter som antas från och med hösten 2007 behöver känna sig säkra på vad som förväntas av dem och vart de ska sträva. Inte minst behöver den tilltänkta professionsinriktningen på kandidatnivån klargöras väsentligt. Även om lärarkåren de facto har potential att förbereda studenterna väl för livet efter utbildningen, är denna uppgift inte tydliggjord vare sig inom eller mellan institutionerna.

Med kandidatprogram som förbereder för yrkesutövning är det logiskt att masterprogrammet koncentreras kring forskningsförberedelse. Förutsättningen för detta är att den teoretiska kompetensen höjs. Det finns ett generellt behov av fördjupning inom teori och metodik för att stötta den starka konstnärliga grunden. Konstfack har inte idag rätt att ge forskarutbildning men är involverad i samarbetsprojekt på forskningsområdet. Bedömargruppen stödjer Konstfacks planer på att stärka sin forskningsmiljö, inklusive strävan att ge

forskarutbildning. Redan idag finns goda möjligheter för individuella lärare att söka och få medel för konstnärligt utvecklingsarbete. Detta bör kompletteras med initiativ från den centrala nivån i form av en generell strategi för teoretisk kompetenshöjning.

Konstfack med sitt läge i Stockholm, sin tradition och sitt goda rykte har inte svårt att engagera spetskompetens. Det finns en gedigen konstnärlig och empirisk kompetens och professionalitet i lärarkåren, där åtskilliga namnkunniga designer och konstnärer återfinns. Att många anlitas under korta perioder ger utbildningarna en välbehövlig länk till yrkesutövningen och ger studenterna möjlighet att pröva på många olika konstformer. De korta kontrakt kan emellertid också skapa problem då deltidsarbetande gästlärare endast har ett begränsat engagemang i generella utbildningsfrågor. Här arbetar Konstfack, i likhet med andra konstnärliga högskolor, för att få balans mellan kontinuitet och förnyelse.

Studenterna förefaller ha goda möjligheter till inflytande i form av formell representation i styrelser och nämnder samt informell kommunikation med lärare och ledning. Hur mycket studenterna engagerar sig och hur mycket gehör de får för sina åsikter verkar dock variera mellan programmen och årskurserna. Kursvärderingar genomförs, dokumenteras och återkopplas. I fråga om examination och löpande återkoppling på prestationer, uttrycker Konstfacks studenter i likhet med många andra ett behov av vassare och mer precis feedback.

När det gäller internationalisering är det nya masterprogrammet tänkt att innebära ökat inflöde av utländska studenter och mer undervisning på engelska. Redan idag är möjligheterna till studentutbyte relativt goda. Det saknas dock en tydlig internationaliseringsstrategi.

Enligt bedömargruppens mening är yrkesrelevansen i såväl befintliga kandidatprogram som framtida masterprogram god. Studenterna utrustas med konstnärlig och teoretisk kompetens som gör dem väl förberedda för framtida yrkesutövning. Vad gäller förberedelse för fri företagsamhet och frilansverksamhet är det dock sämre ställt. I synnerhet på konsthantverkssidan är det anmärkningsvärt att inslag om entreprenörskap helt saknas i utbildningen. Ett gott stöd är dock inkubatorverksamheten Transit, ett forum som Konstfack medverkat till att skapa och som hjälper till vid start av egen verksamhet.

Sammanfattande omdöme

Konstfack är en väletablerad högskola på konsthantverks- och designområdet. Här erbjuds studenterna utbildningar med stort konstnärligt djup och bredd, samt undervisning av lärare med spetskompetens från respektive område. Hitills har högskolan levt mycket på sina traditioner och sitt goda rykte. Nu tyder dock mycket på att Konstfack är ett varumärke i förändring. Nya lokaler, ny organisation och ny utbildningsstruktur kommer att få stor påverkan på hur man relaterar till sig själv och till omvärlden. På design- och konsthantverkssidan pågår flera nyskapande initiativ, såsom försök till uppluckring av revir

och förstärkning av forskningsmiljön. Ett rigoröst arbete har också lagts ner på att utveckla det nya masterprogrammet. Bedömaregruppen ser positivt på detta men noterar samtidigt att mycket återstår att göra. Framför allt är den framtida kandidatnivån ett osäkert kort, liksom relationen mellan kandidat- och masternivåerna. Inför antagningen till höstterminen 2007 finns orosmoment, exempelvis avsaknad av kursplaner och brister i informationen till blivande studenter och potentiella arbetsgivare.

Rekommendationer

- Prioritera arbetet med att utveckla den nya kandidatnivån och med att förtydliga relationen mellan framtida kandidat- och masternivåer.
- Utvärdera den nya prefektorganisationen utifrån ett akademiskt perspektiv.
- Fortsätt arbetet för att stärka forskningsmiljön, inklusive ambitionen att ge egen forskarutbildning. I detta ingår satsningar på professionsbaserad forskning och en central kompetensutvecklingsstrategi.
- Förtydliga vem som externt och internt bidrar till bedömning så att rätts-säker examination och antagning garanteras.
- Bli tydligare i kommunikationen och marknadsföringen av de nya programmen. I detta ingår en översyn av hemsidan så att utbildnings- och kursplaner, liksom viktiga förändringar av utbudet, tydligt framgår.

Linköpings universitet, Carl Malmsten – Centrum för Träteknik & Design

Förutsättningar

Carl Malmsten – Centrum för Träteknik & Design (CTD) ligger i centrala Stockholm och har sitt ursprung i Carl Malmstens skola som grundades 1930.

År 1997 prövade Högskoleverket en ansökan från dåvarande Carl Malmstens skola om rätt att ge konstnärlig högskoleexamen. Ansökan avlogs, bl.a. med motiveringen att utbildningarna saknade den kritiska reflektion till ämnet och den konstnärligt gestaltande attityd som krävs för en högskoleutbildning i design. Den 1 juli 2000 övertog Linköpings universitet huvudmannaskapet för utbildningarna, som därmed förlängdes från tvååriga hantverksutbildningar till treåriga kandidatutbildningar.

Inom universitetet tillhör CTD Linköpings tekniska högskola, som inkorporerar teknisk fakultet inklusive naturvetenskap och matematik. Verksamheten har nyligen omorganiserats så att programnämnden för maskinteknik och design nu har det övergripande ansvaret för planering, uppföljning och kvalitetsarbete för CTDs utbildningar. Institutionsmässigt tillhör CTD den nya Institutionen för Ekonomisk och Industriell utveckling. Ledningen vid CTD utgörs av en centrumchef och en konstnärlig ledare, understödda av en centrumadministratör.

Vid CTD ges fem utbildningsprogram på kandidatnivå, varav fyra handlar om möbler: möbeldesign, möbelsnickeri, möbeltapetsering och möbelkonservering. Det femte programmet är en utbildning i gitarrbyggeri. Det sammanlagda utbildningsuppdraget för samtliga program är 60 studenter. Dessa finansieras med 50 designersättningar, kompletterat med teknik- och humaniorasättningar. Antagningskraven är grundläggande behörighet samt dokumenterade hantverkskunskaper och konstnärlig begåvning, fastställda genom arbetsprover. De möbelinriktade programmen antar 4-5 nya studenter per läsår. Söktrycket varierar mellan olika program och år. Möbeldesign har ca sju sökande per plats. Den sista antagningen till gitarrbyggeriutbildningen gjordes 2005. När dessa studenter går ut läggs programmet ner.

Den gemensamma lärarresursen utgörs av den konstnärliga ledaren, som är adjungerad professor, och en adjunkt. I övrigt har varje utbildning varsin programansvarig lärare, varav två är adjunkter och tre lektorer. Den fasta lärarkårens sammanlagda tjänstgöringsgrad inom utbildningarna uppgår till 3,1 heltidsekvivalenter. Flertalet av lärarna har arbetat vid CTD en längre tid och en del av lärarna är tidigare studenter. Det förekommer att gästlärare anlitas, bl.a. från Linköpings universitet. I vissa utbildningsavsnitt, t.ex. handledning, utgör gästlärare betydande inslag.

CTD:s lokaler i centrala Stockholm är anrika och har varit desamma sedan 1951. Utrustningen är ändamålsenlig med i huvudsak bra maskiner, men lokalerna är små och omoderna. Studenterna får till en del själva bekosta materialkostnaden, vilken kan uppgå till höga årsbelopp. Verkstäderna är tillgängliga för studenterna dygnet runt, men tekniker saknas helt. Studenternas tillgång till informationsresurser och bibliotek är mycket begränsad. Planer finns på att flytta till nya lokaler på Lidingö under 2009.

Bedömargruppens intryck

Med sina dryga 60 studenter är CTD försvinnande litet inom Linköpings universitet, där det visserligen finns kompetens inom träteknik men ingen konstnärlig utbildningstradition. Detta faktum, och det geografiska avståndet, försvårar kommunikationen mellan centret och universitetet. Formellt ger universitetet sitt stöd, men detta har inte fått några märkbara vetenskapliga eller organisatoriska resultat på CTD. Akademiskt sett förefaller CTD, trots sitt centrala läge i Stockholm, att vara isolerat. Kontakterna utåt är få, och något samarbete eller utbyte i forskningshänseende är inte synligt. Även ansvars- och ledningsfunktionerna framstår som otydliga.

Vid CTD ser bedömargruppen en klar skiljelinje mellan traditionellt hantverksinriktad utbildning och utbildning med konstnärliga ambitioner. Vid de hantverksmässiga programmen är nivån och kompetensen inom materialkännedom mycket hög. Möbelsnickarprogrammet ger en gedigen hantverksutbildning i tillverkning där träteknik, verkstadsarbete, konstruktionsteknik, ritningslära, materiallära och stilhistoria är kärnämnen. Möbelkonserveringsprogrammet varvar praktik- och metodikstudier med teknikövningar. Här restaureras möbler för såväl privat som offentlig miljö och finns nära kontakter med aktuella arbetsplatser. Material- och stillära är kärnämnen förutom det rent praktiska arbetet. Möbeltapetseringsprogrammet inriktar sig mot tapetsering av såväl moderna som äldre stoppmöbler. Här studeras material och teknik men främst handlar det om att utbilda skickliga hantverkare. Gitarrbyggeriprogrammet handlar om att bygga, vårda och restaurera musikinstrument. Det krävs specialbegåvning, bl.a. musikalitet, för att tillägna sig utbildningen.

Möbeldesignutbildningen syftar till design av möbler och inredning med huvudsaklig tyngdpunkt på trä. Det handlar både om hantverkstillverkade möbler och produktutveckling för möbelindustrin. Studenterna arbetar med hela designprocessen från idé till färdig produkt. Man lägger vikt vid möblers funktionella och konstruktiva kvaliteter. Samarbete förekommer med företag inom industrin.

Samtliga utbildningsprogram är uppbyggda så att studenten ska få en fördjupning inom sitt hantverk. Inom utbildningarna i möbelsnickeri, möbeltapetsering och gitarrbyggeri förekommer gesällbrev som har gott anseende i branschen. Antagningsprocessen är adekvat och de studenter som går utbildningarna har goda förkunskaper och hög motivation. Yrkesrelevansen är

stark, och de färdiga studenterna är eftertraktade på arbetsmarknaden. Någon större bredd ges dock inte – inte ens inom möbeldesignutbildningen som till sin natur borde vara bred. Samläsning mellan programmen i gemensamma block inom teori och estetiska ämnen förekommer, men dessa kursblock förefaller inte alltid relevanta för respektive utbildning. Det finns få, om ens några, valbara kurser.

Hantverksprogrammen vid CTD arbetar mycket efter förlagor och utför beställningsarbeten, och upprätthåller på så sätt en tradition med rötter i svensk klassisk möbelkultur. I designprogrammet läggs det stor vikt vid att utveckla nya möbler med utgångspunkt i en solid snickartradition, men reflekterande diskurs och teoretiska referensramar saknas. Generellt saknas fri konstnärlig gestaltning och arbeten av konceptuell karaktär och kulturell abstraktionsnivå.

De tillsvidareanställda lärarna är alla skickliga hantverkslärare med stor praktisk kunskap. Systemet med en programansvarig huvudlärare som sköter kursplaner, undervisning, administration, ekonomi, handledning och examinationer för tre årskurser är dock olyckligt i flera avseenden. En ensam lärare kan omöjligen stå för hela den nödvändiga bredden. I praktiken har dessutom mycket av lärarnas tid tagits upp av administration sedan CTD införlivades i universitetet. Lärarna har inte upplevt sig ha tid över till kompetensutveckling eller konstnärligt utvecklingsarbete. Detta är till stor nackdel för utvecklingen av utbildningarna. Studenternas tillgång till praktiskt lärarstöd har också begränsats, vilket rimmar illa med CTD:s filosofi som är baserad på interaktionen mellan ”handen och tanken”. Många studenter verkar istället hänvisa till att lära sig av varandra. Att det dessutom saknas tekniker i verkstäderna är en klar arbetsmiljörisk.

Även ur rättssäkerhetssynpunkt finns problem med studenternas beroende av enstaka lärare. Bl.a. är det den programansvarige som själv examinerar studenten. Ingen extern opponenter eller handledare finns, såvida studenten inte själv engagerar en sådan. Enligt bedömargruppen är detta ett mycket olämpligt förfarande som CTD inte alls verkar ha problematiserat.

Inom Linköpings universitet finns ett system för kursvärdering och studentinflytande, vilket i viss mån har anpassats till CTD:s förhållanden. Kursvärderingar görs efter varje läsperiod. Hur mycket av studenternas synpunkter som i realiteten följs upp verkar dock variera stort mellan programmen. Bedömargruppen upplever en diskrepans mellan hur studenter, lärare och universitetsrepresentanter tycker att studentinflytandet fungerar, och menar att kommunikationen måste bli bättre mellan de olika parterna. Detta inkluderar ökad studentinsyn i den ekonomiska situationen som allmänt sägs vara ett hinder för att genomföra kvalitetsförbättringar. Bedömargruppen har inte fått klarhet i om det ekonomiska läget är besvärligt och i så fall varför.

Sammanfattande omdöme

Hantverksutbildningarna i möbelsnickeri, möbeltapetsering, möbelkonservering och gitarrbyggeri håller en mycket hög hantverksmässig standard och tillvaratar viktiga museala och kulturhistoriska värden. CTD definierar dessa utbildningar som konstnärliga. Det är de enligt bedömargruppens mening inte. Huvudmålet är inte ett experimentellt förnyande av teknikerna tapetsering eller möbelsnickeri, utan att föra existerande kunskaper vidare. Reflektion, samtidsorientering och teoretiska referensramar saknas, liksom fri gestaltning. Dessa utbildningar passar därför inte under ett konstnärligt tak utan bör finna ett annat sammanhang där hantverket står i centrum.

Det är angeläget att påpeka att CTD gör en lovvärd insats för att bevara hantverkskunskaper och färdigheter som utgör en del av den europeiska kulturhistorien. Bedömargruppen menar att det bör vara ett statligt ansvar att se till att dessa hantverksutbildningar bevaras.

Av de fem programmen är det enligt bedömargruppen endast möbeldesign som har potential att vara en konstnärlig högskoleutbildning. Inom sitt begränsade fält har denna utbildning ett visst konstnärligt perspektiv. Idag är dock detta program alltför smalt och specialiserat. Hantverkstraditionen kan komma att bli en tillgång beroende på hur utbildningen utvecklas ytterligare, men i sin nuvarande form har programmet vare sig den bredd eller det djup som krävs för en konstnärlig kandidatutbildning.

I nuläget har CTD inte heller de förutsättningar som krävs för att bedriva utbildning på högskolenivå. Om Linköpings universitet vill stå fast vid huvudmannskapet, krävs att man ger centret väsentligt mycket mer stöd. Ensamt är CTDs organisatoriska och akademiska miljö alldeles för liten för att överleva. Mycket stora satsningar behövs bl.a. på kvalitetssäkring, kompetensutveckling för lärare och informationsresurser. Det blir då en svår men nödvändig utmaning att länka CTD till universitetets akademiska miljö utan att förlora centrets egenart. Väsentligt ökad akademisk komplexitet måste kombineras med tillräcklig tid till utvecklande av hantverksfärdigheter. En konstnärlig grund som är förankrad i samtiden och understödd av rätt lärarkompetens måste också säkras.

Rekommendationer

- Ett strategiskt beslut om CTD:s position inom Linköpings universitet bör tas. För att det ska vara motiverat för centret att finnas kvar inom högskolan krävs mycket stora satsningar på bl.a. kvalitetssäkring samt akademisk och konstnärlig nivå.
- Ett strategiskt beslut om utbildningen i möbeldesign bör tas. Om denna fortsättningsvis ska ges på högskolenivå måste den väsentligen stärkas när det gäller ämnesdjup och ämnesbredd samt konstnärlig gestaltning.

Lunds universitet, Lunds tekniska högskola

Förutsättningar

Lunds tekniska högskola (LTH) startade som en självständig högskola 1961 och blev 1969 en fakultet inom Lunds universitet. Styrelsen, vilken också utgör fakultetsnämnd, är det högsta beslutande organet inom LTH. Vid LTH finns också fyra grundutbildningsnämnder inrättade. Nämnderna svarar för planering och uppföljning av verksamheten inom fem till sju utbildningsprogram samt bevakar kvaliteten på programmen. På delegation av styrelsen fastställer nämnderna utbildnings- och kursplaner. Vid LTH finns 20 institutioner som är de operativa enheterna och leds av prefekter. Institutionerna har det övergripande ansvaret för personal, ekonomi och lokaler. I industridesignprogrammet ingår kurser från flera institutioner, däribland institutionen för designvetenskaper. Programledningen för respektive program svarar för utvecklingen av programmet och utgör ett beredande organ för nämnden. Programledningen svarar för programmets profil och har ett särskilt ansvar för programmets kvalitet. LTH:s utbildningar hanteras i en matrisorganisation. Genom denna organisation skiljer LTH mellan beställare dvs. utbildningsnämnderna, och utförare, dvs. institutionerna. Tilldelning av medel för undervisningen följer studenterna och fördelas mellan utförare på beställares uppdrag. Man kan säga att nämnderna ”äger” utbildningarna och institutionen verkställer dem.

Industridesignutbildningen är en femårig utbildning som leder till en konstnärlig högskoleexamen i konst och design. Utbildningsprogrammet började ges 1995 och fick en nystart år 2000 i samband med att LTH erhöll en donation från holländska stiftelsen Stichting IKEA Foundation avseende utbildning och forskning inom området industridesign. Industridesignprogrammet sponsras fortfarande årligen av ovan nämnda stiftelse, varför utbildningens ekonomi är mycket god. Från och med hösten 2007 planerar LTH att utbildningen ska delas upp på en treårig utbildning som leder till konstnärlig kandidatexamen och, senare, en tvåårig utbildning som leder till konstnärlig masterexamen.

Sedan hösten 2003 ges forskarutbildning i industridesign vid LTH. För närvarande finns tre kvinnliga doktorander, varav två antogs 2003 och en antogs 2006.

Antalet utbildningsplatser varje år är 30. Under åren 2003–2005 antogs 32, 38 respektive 33 studenter men endast 26, 30 respektive 26 påbörjade utbildningen. Söktrycket var ca tre per plats. Av de 69 studenter som förväntats ta examen under åren 2004–2006 har endast 19 tagit ut sin examen. Ytterligare 23 är nästan färdiga och har någon komplettering kvar, medan 21 har eller har haft studieuppehåll och sex studenter har avbrutit studierna.

Uppgifter om LTH:s professorers och övriga lärares medverkan i grundutbildningen specifikt på industridesignprogrammet är enligt LTH inte tillgängliga. Den enda programrelaterade uppgiften bedömargruppen fått är att LTH årligen anlitar ca 30 gästlärare för industridesignutbildningen.

Byggnaden Ingvar Kamprad Designcentrum färdigställdes år 2002. För industridesignutbildningen finns där verkstäder, ateljéer, videokonferenssal, Virtual Reality-laboratorium, hörsalar och seminarierum. Alla studenter har sin egen arbetsplats i ateljén under hela utbildningstiden. För arkitektur och design finns ett gemensamt bibliotek.

Bedömargruppens intryck

Självvärderingen verkar i hög grad vara skriven av LTH:s ledning, och den ger inte samma bild av utbildningens innehåll, mål och syften som den bild som framträder vid samtal med lärare, forskare och studenter. Bedömarna finner det förvisso positivt att ha fått en mer nyanserad bild av utbildningen efter platsbesöket men frågar sig om utbildningen blir lidande av att organisationen är fragmenterad. Där LTH:s ledning poängterar att utbildningen är ett program under Lunds tekniska högskola, ger föreläsarna för utbildningen (ledning, lärare och studenter) en beskrivning av en designutbildning mer eller mindre fristående från övriga utbildningar vid LTH. Att det finns så lite interaktion mellan design och teknik är olyckligt eftersom man då går miste om de ämnesövergripande samarbeten som denna akademiska miljö borde kunna erbjuda.

Anställningsbarhet är ett nyckelord i utbildningens mål, vilket bedömargruppen i det här fallet uppfattar som begränsande. Det verkar inte finnas någon ambition att utveckla ämnesidentitet och yrkesroll. Trots att man definierar sig som en ”industridesignutbildning” saknas en klar och tydlig profil som skulle göra det lättare att marknadsföra och stärka utbildningens varumärke.

Utbildningsprofilen framstår alltså som teknisk/teoretisk med tillämpad estetik. Det finns en processinriktning med inslag av teori, metodik och praktisk tillämpning men nivåskillnaderna är inte tillräckligt tydliga.

Utbildningen är bred med ganska traditionell inriktning inom industri-, grafik-, möbel- och inredningsdesign. Bedömargruppen uppfattar det dock som att möjligheterna till fördjupning är begränsade. Det finns liten potential att uppnå en hög konstnärlig nivå om man som enskild student inte driver det i sin egen utbildning. Den möjligheten finns, men behöver utvecklas för att höja den allmänna konstnärliga nivån på utbildningen. Det djup som finns i utbildningen är snarare inom de tekniska ämnena. Bedömarna anar således en betoning på teknik och frågar sig om detta snarare är en teknisk utbildning med designinslag än en konstnärlig sådan. De gestaltande kvaliteterna och en mer visuell utformning av de fysiska produkterna saknas. Även det experimentella, fria eller av företagskrav obundna förhållningssättet till design, saknas.

Eftersom LTH inte har tillhandahållit uppgifter om lärarkapacitet och -kompetens specifikt för industridesignprogrammet, kan bedömargruppen inte uttala sig om lärartäthet eller liknande. Vi konstaterar dock att det finns företrädare för design och industridesign bland lärarna men att ingen lärare i den fasta lärarkåren har konstnärlig bakgrund. Bland gästlärarna finns god tillgång till olika specialister. Det finns goda möjligheter för lärarna att utvecklas både pedagogiskt och professionellt inom LTH och Lunds universitet. LTH har lyckats få ett antal duktiga forskare, lärare, handledare och doktorander knutna till forskningen vilket ser lovande ut. Utbildningens profil mot industridesign har också gjort det möjligt att definiera ett område att forska inom. Det saknas dock någon som bedriver konstnärligt utvecklingsarbete, vilket skulle behövas för grundutbildningens utveckling. Det är ännu för tidigt att utvärdera forskarutbildningen eftersom den är så pass nystartad.

Ingvar Kamprad Designcentrum är en unik och modern miljö där tillgång till lokaler, laboratorier och verkstäder med all nödvändig utrustning finns. All tänkbar teknisk support finns också tillgänglig.

För att vara en designutbildning är söktrycket mycket lågt: tre personer per plats. Antagningsprocessen framstår som både omständlig och baserad på en alltför låg kvalitetsstandard. Något som dessutom förvånar bedömarna är att en stor andel studenter (ca 20 procent) aldrig påbörjar sin utbildning efter att de blivit antagna. Slutligen måste påpekas att mindre än en tredjedel av studenterna har tagit ut sin examen på utsatt tid, knappt en tredjedel har tagit studieuppehåll och ca nio procent har avbrutit sina studier. Dessa siffror är alla ovanliga för att gälla en designutbildning.

Sammanfattande omdöme

Designutbildningen vid LTH verkar utifrån mycket goda ekonomiska, geografiska och infrastrukturella förutsättningar. Detta borde kunna utnyttjas på ett bättre sätt än idag.

Bedömargruppen anser att kommunikationen inom LTH måste förbättras så att ledningen för högskolan och de som arbetar operativt med industridesignutbildningen får en gemensam syn på utbildningen. En samsyn behövs särskilt när det gäller de konstnärliga delarna av utbildningen. Det krävs en större förståelse för dessa frågor från LTH:s lednings sida eftersom det också är den allmänna konstnärliga nivån som bedömargruppen anser bör utvecklas. Den betoning som idag finns på de tekniska ämnena skulle med fördel kunna tonas ner till förmån för de gestaltande kvaliteterna.

Bedömarna vill vidare påpeka hur viktigt det är att också ha lärare med konstnärlig bakgrund anställda. Sådana lärare skulle kunna bidra till utvecklingen av den konstnärliga nivån inom utbildningen. Det är anmärkningsvärt att så många studenter inte påbörjar sina studier, hoppar av utbildningen, gör studieuppehåll och överlag blir försenade i sin utbildning. Med de goda förutsättningar LTH har, borde genomströmningen vara betydligt högre. LTH bör således prioritera uppföljning av studenterna och ta reda på varför avhop-

pen/studieuppehållen är så stora och utifrån de resultat man får fram vidta nödvändiga åtgärder. Kanske kan en organiserad alumnverksamhet bidra till att ge en helhetsbild i ett sådant uppföljningsarbete.

Rekommendationer

- Tydliggör kommunikationen mellan LTH:s ledning och de som är operativt verksamma inom industrideSIGNutbildningen.
- Utveckla den konstnärliga nivån i utbildningen.
- Anställ lärare med konstnärlig bakgrund.
- Följ löpande upp studenter som avbryter respektive skjuter upp sin utbildning, och vidta, utifrån resultaten av uppföljningen, nödvändiga åtgärder.
- Prioritera arbetet med att anpassa utbildningarna till Bologna processen.

Umeå universitet

Förutsättningar

Umeå universitet har gett designutbildning sedan 1989. Idag ger universitetets designhögskola fyra längre utbildningsprogram som alla är profilerade mot industridesign: ett industridesignprogram på kandidatnivå samt tre tvååriga program på magisternivå: Advanced Product Design (APD), Interaction Design (ID) och Transportation Design (TD).

Designhögskolan är en egen institution och sorterar sedan 1999 under universitetets teknisk-naturvetenskapliga fakultet. Tidigare tillhörde design den humanistiska fakulteten men de ekonomiska förutsättningarna och akademiska möjligheterna bedömdes vara bättre på tekniksidan. Institutionen leds gemensamt av en rektor och en prefekt, där den förre har ämnes- och strategiansvar medan den senare har ekonomi- och personalansvar. För vart och ett av de fyra programmen finns en s.k. programledare. På magisternivå är programledarna professorer.

Varje år antas ca 15 studenter till kandidatprogrammet och totalt ca 30 studenter till de tre magisterprogrammen. Det totala antalet helårstudenter fördelade över de fem åren är mellan 90 och 95. Programstudenterna står för ungefär 65 procent av designhögskolans intäkter medan resten kommer från studenter på de sammanlagt 13 fristående kurser som också erbjuds. Totalt förfogar designhögskolan över 170 studieplatser med designprislapp och de ekonomiska förutsättningarna är goda. Söktrycket till samtliga program är stabilt och uppgår till ca tio sökande per plats till kandidatprogrammet och ca fem till magisterprogrammen. För att antas till magisterprogrammen APD och TD krävs en kandidatexamen i industridesign eller motsvarande samt arbetsprover. Till magisterprogrammet ID kan även sökanden med kandidatexamen i t.ex. teknik, psykologi och informatik antas. Eftersom alla tre magisterprogrammen ges helt på engelska kommer de sökande från hela världen, och antagningsprocessen har därför anpassats bl.a. med möjlighet till telefonintervju.

Vid designhögskolan finns totalt 18 lärare varav 16 tillsvidareanställda och 17 i en omfattning av 100 procent. De tre professorernas engagemang i grundutbildningen motsvarar 1,5 heltidsekvivalenter, de övriga lärarnas 5,8. Lärarnas administrativa uppgifter är relativt omfattande, sammanlagt motsvarande 2,4 heltidsekvivalenter. I linje med Umeå universitets policy för kompetensutveckling har adjunkterna 10 procent av sin tid avsatt för kompetensutveckling, och professorerna 20 procent. Lärarna har också möjlighet att söka medel för konstnärligt utvecklingsarbete (KU). Den totala tiden för kompetensutveckling och KU som tio av lärarna har ligger mellan 50 och 80 procent av tjänsten. Därutöver anlitas ca 40 gästlärare som bidrar med spetskompetens.

Designhögskolan har även en egen forskningsavdelning med nio anställda, varav en doktorand, två ingenjörer och övriga industridesigner som arbetar

med tillämpad forskning. Fokus ligger främst på externfinansierad forskning, och man har sedan 2003 egen examinationsrätt för forskarutbildningsämnet industridesign och fakultetsfinansiering för 1,7 doktorandtjänster. Två disputationer förväntas äga rum under 2008.

Skolan har egna lokaler som är belägna mellan Umeå centrum och universitetets campus. Lokalerna är byggda specifikt för ändamålet, och efter omsorgsfull planering har studenterna god tillgång till verkstadsutrustning och datorer. Det tekniska stödet är mycket bra med många tekniker tillgängliga. Det finns ett eget, mindre, bibliotek med god tillgänglighet och därutöver har studenterna tillgång till universitetets generella resurser. Universitetet har påbörjat ett arbete med att utveckla ett konstnärligt campus där designhögskolan planeras ingå tillsammans med konsthögskolan och olika lokala samarbetspartner.

Bedömargruppens intryck

Självvärderingen är mycket väl genomförd såväl för kandidat- som för magisterutbildningarna. Den illustrerar en tydligt disponerad utbildningsstruktur med en generell kandidatnivå och en djup specialinriktad magisternivå med tre inriktningar inom industridesign. Det innebär att anpassningen av utbildningarna till Bologna-processen är genomförd. Upplägget är väl etablerat och känt både bland dem som studerar vid, och de som söker till, designhögskolan. Målen för respektive nivå är högt men realistiskt satta, de delas av alla, och de ser ut att kunna uppfyllas. Visionerna för de närmaste åren framöver är också klart formulerade och några, exempelvis ett konstnärligt campus, ser ut att kunna genomföras relativt snart.

Programmets innehåll är relevant och varvar teori, metodik, verkstadsstudier och gestaltande ämnen i projektstudier med externa kontakter och avnämare under ledning av professionella lärare. Projekten varierar i komplexitet och progressionen är tydlig. Studenterna har stark tillit till yrkesrelevansen i programinnehållet. Aspekter som kan stärkas är miljö och hållbar utveckling. Det finns få, om ens några, valbara kurser. Bedömargruppen inser dilemmat i att införa större valbarhet inom ämnesområdet utan att samtidigt utesluta några kurser inom professionsområdet. Samtidigt skulle ett mer konceptuellt tänkande kunna öppna upp för större eller synligare kreativa lösningar och idéer. Det finns en medvetenhet om problematiken inom institutionen men ännu inga konkreta lösningar.

Förutsättningarna vid designhögskolan att driva utbildning av hög kvalitet är mycket goda och bedömargruppen kan se en positiv utveckling sedan Högskoleverkets utvärdering 2000. Den generella lärarkompetensen är god. En stor del av den praktiska utbildningen sköts av externa lärare och handledare, företrädesvis från industrin. Pga. av det geografiska läget har institutionen prioriterat medel för gästlärare och resekostnader för dessa framför fasta tjänster. Detta är förklarligt då man önskar högsta möjliga kompetens och möjlighet att välja ur ett stort utbud av professionella industridesigner samt att

hålla utbildningarna uppdaterade i vad som sker inom industrin. Systemet är samtidigt sårbart för omsättning i den fasta personalen och innebär ett tryck på de få fasta lärarna att ”ställa upp” även för spörsmål och handledning utanför det egna ämnet.

Det är uppenbart både för studenter och för bedömargruppen att strategin att få in professionell tyngd genom gästlärare har lyckats. Även om designhögskolan ännu inte har kommit igång med alumnverksamhet och organiserad uppföljning av studenter, vet man att utbildningarna ger resultat i form av att studenterna är attraktiva på arbetsmarknaden. Yrkesrelevansen är generellt stark. Sponsorverksamheten är omfattande och inkluderar ledande tillverkningsindustrier i Sverige, Japan och USA inom för utbildningarna relevanta områden. Fokus ligger på anställningsbarhet, medan förberedelse för fri företagsamhet endast täcks i viss mån. När det gäller den teoretiska delen är det framför allt magisterprogrammen som ska stå för forskningsförberedelse inom respektive disciplin. Detta baseras på högskolans egen forskning och på fakultetens forskningsverksamhet. Interaktionsdesign framstår som profilområdet inom designhögskolans forskning.

Vid Högskoleverkets tidigare utvärdering bedömdes den konstnärliga delen som något eftersatt. Idag poängteras att det är en konstnärlig utbildning och de gestaltande ämnena har en mer framträdande roll även om de är starkt anpassade till design. En enskild student har dock fortfarande begränsade möjligheter att uppnå en hög konstnärlig nivå. Här finns utrymme för utveckling, t.ex. genom ökat samarbete med konsthögskolan.

Lärarnas kompetensutvecklingsmöjligheter framstår som relativt goda. Professorerna har avsatt tid till forskning och kompetensutvecklingsarbete samt har täta internationella kontakter. I vilken utsträckning möjligheten till konstnärligt utvecklingsarbete generellt utnyttjas är dock oklart.

När det gäller antagningsprocessen har det stora antalet förstahandssökande kombinerat med de sökandes goda förkunskaper inom ny teknik gjort att ingångsnivån höjts så att studierna idag kan börja på en mer avancerad nivå. De undervisningsmetoder som används inkluderar problembaserad inlärning och case-uppgifter. Stor vikt läggs vid att projekten är realistiska och förankrade i ett externt samarbete. Progressionen tycks ligga i svårighetsgraden och komplexiteten av projekten.

Arbetsstakten är hög och närvaron inom institutionen prioriteras varför maskiner, utrustning och lokaler är tillgängliga större delen av dygnet. Bedömargruppen vill i det sammanhanget varna för att den psykosociala miljön lätt kan bli destruktiv när studenter är väldigt drivna. Här finns en utbrändhetsproblematik som bör tas på allvar.

Kursvärderingar är obligatoriska och studentinflytandet är gott. Av lärarna får studenterna kontinuerlig återkoppling på sina prestationer. Några av de studentsynpunkter som framkommit är önskemål om tid för mer konstnärlig och etisk reflektion. Vidare önskas mindre fokus på traditionell akademisk

textproduktion till förmån för ett mer designrelaterat uttryckssätt, ett "eget språk".

Internationalisering är en väl integrerad del av verksamheten. Jämfört med andra svenska designutbildningar utmärker sig designhögskolans program genom att ha den internationella marknaden som ett tydligt mål både för rekrytering av nya studenter och som arbetsmarknad för de som examinerats. Umeå universitets designhögskola är välkänd på många håll i världen. Genom åren har man samarbetat med ett stort antal utländska företag och forskargrupper i projektarbeten, studentutbyten och praktikplatser. Tack vare detta har studenterna goda kontakter med omvärlden.

Magisterprogrammen har sedan start genomförts på engelska. Den höga andelen (ca 60 procent) utländska studenter ger en intressant och mångkulturell prägel på institutionen.

Sammanfattande omdöme

Det är med rätta som Umeå universitets industridesignutbildningar har nått internationell erkänsla. Programmen har mycket tydliga profiler och målbeskrivningar, och kursinnehållet är välformulerat och ligger sedan länge i linje med Bolognaprocessens intentioner. Yrkesrelevansen garanteras av lärare med spetskompetens inom respektive område och av väletablerade kontakter med industrin, såväl nationellt som internationellt. Även infrastrukturen är exceptionellt bra. Sammantaget menar bedömargruppen att utbildningarna är mycket solida, och de förslag som ges bör ses som ytterligare utveckling av en redan hög nivå.

Organisationen på designhögskolan ger ett professionellt intryck och har onekligen på extremt kort tid byggt upp en etablerad och framgångsrik utbildning. Fakulteten ger sitt stöd genom att i stort sett ge högskolan fria händer. Bedömargruppen noterar samtidigt att designhögskolans framgångskoncept inte anses vara direkt överförbart till andra utbildningsmiljöer utan präglas av en speciell kultur.

Öppenhet hör till det som bedömargruppen menar återstår att utveckla. I detta ingår att ge studenterna fler möjligheter till valbara kurser men också att få till stånd ett akademiskt samtalsklimat där kritisk reflektion kring frågor som etik och hållbar utveckling är naturliga inslag. Likaväl som den tekniska kunskapen, är detta förhållningssätt ett verktyg som en industridesigner behöver och som skulle förstärka, anställningsbarheten.

Bedömargruppen ser positivt på de initiativ som tagits för att stärka designhögskolans forskningsmiljö och att utveckla området interaktionsdesign. En framtida prioritering bör vara att se till att hela undervisningsmiljön, inklusive kandidatprogrammet och magisterprogrammet TD, får en stark forskningsanknytning. Forskningens målsättning bör då förtydligas så att den inte enbart fokuserar på ren produktutveckling utan också bidrar till att bygga en större kunskaps- och reflektionsvolym som kan komma utbildningarna till

godo. Även den konstnärliga grunden i utbildningarna skulle tjäna på att utvecklas.

Rekommendationer

- Förstärk den reflekterande delen av utbildningarna. Utbildningarna skulle tjäna på ökad kontakt med andra ämnesmiljöer.
- Öka öppenheten i programmen t.ex. genom fler valbara kurser.
- Fortsätt arbetet med att stärka den egna forskningsmiljön och se till att forskningen kommer samtliga utbildningsprogram till godo.
- Utveckla och förtydliga den konstnärliga grunden i utbildningarna.
- Var uppmärksam på studenternas psykosociala miljö.
- Inför studentrepresentation vid antagningen.

Växjö universitet

Förutsättningar

Växjö universitets designprogram är ungt. Utbildningen har funnits sedan 2001 och leder sedan 2004 till en generell kandidatexamen. Organisatoriskt utgör design en avdelning inom institutionen för teknik och design. Vid samma institution ges en kurs i glasdesign (av avdelningen för kemi) och designkurser för ett program inom inredning och butikskommunikation i samarbete med ekonomihögskolan där andra än designprogrammets lärare medverkar. Avdelningen ger också kurser i industridesign för maskiningenjörer. Dessutom finns det planer på att starta en masterutbildning inom design och teknik på temat ”boende och bohag” vilket knyter an till universitetets profilering mot träforskning.

Programmet leds av ämnesföreträdaren, tillika professorn, med ansvar för designämnet och dess utveckling, och avdelningschefen, med ansvar för personal och budget. Kursplaner formuleras av respektive kursansvarig i samarbete med den programansvarige, bereds av institutionens programutbildningskommitté och fastställs av grundutbildningsnämnden. Designprogrammets ideologi formuleras som vilande på konstnärlig och humanistisk grund. Målet är att studenterna ska få en bred utbildning som kan vara en bas för yrkesutövande alternativt ytterligare studier. Viss betoning ligger på entreprenörskap, och på behovet av att samarbeta med det lokala näringslivet.

Årligen antas 18 studenter och det sammanlagda åtagandet är 50 helårsstudenter. Antalet sökande per plats (avseende behöriga som lämnat arbetsprover) har sedan 2001 varit i genomsnitt 2,4.

Totalt 15 lärare med tidsbegränsade förordnanden på 1–3 år alternativt vikariat medverkar i utbildningen. Lärarnas totala tjänstgöringsgrad inom designutbildningen uppgår till 4,5 heltidsekvivalenter. Tid finns avsatt för kompetensutveckling, och för närvarande ligger fokus där på pedagogisk utveckling. Ett 40-tal gästlärare anlitas för att bidra med mellan en halv och två dagars arbete, motsvarande totalt ca 1600 timmars arvode per år.

Designprogrammet delar lokaler med de övriga utbildningarna vid institutionen i det s.k. Trähuset, vilket innebär samordningsvinster. Trä- och modellverkstäderna är välutrustade och har god teknisk support, medan exempelvis textilverkstaden är spartansk. Studenterna har god tillgång till datorer och till biblioteksservice genom universitetsbiblioteket.

Bedömaryppens intryck

Självvärderingen framstår som svårbegriplig och det är oklart för bedömarygruppen i vilken mån processen förankrats internt, t.ex. med studenterna.

Designutbildningens mål är ambitiösa, och det finns en stor entusiasm inom lärarlaget för att utbilda en ny typ av designer för nya industriella och

sociala roller – något som anses kräva ett holistiskt förhållningsätt. Detta är en spännande strävan som bedömargruppen kan se klar relevans i. Designerns nya roller är ett ämne som diskuteras på många håll i världen. Den vision man presenterar i Växjö är emellertid otydlig och svårtolkad. Dess innebörd verkar inte nå fram vare sig till resten av universitetet eller till studenterna. Enligt vår mening handlar detta inte om någon inneboende konflikt mellan konstnärliga utbildningars uttrycksätt och resten av akademin, utan om att designutbildningens vision ännu inte är färdigtänkt. För att kunna profilera sig inom universitetet, gentemot det regionala näringslivet och inför potentiella studenter är det viktigt att man nu konkretiserar och blir bättre på att kommunicera sina mål.

Ansatsen i utbildningen framstår vidare som alltför bred. En holistisk syn bör, enligt vår mening, inte vara detsamma som att ”allt och ingenting” ska ingå. Enligt självvärderingen ska studenterna kunna arbeta i en mängd olika sammanhang, inklusive inom immateriell design, i näringsliv och förvaltning. I undervisningen tillämpas överlag problembaserad inläring, och stor vikt läggs vid studentens eget ansvar för kunskapsinhämtning, eget konstnärliga ansvar och egen initiativförmåga vid projektsamarbeten med industrin, sponsring och dylikt. Kontakten med näringsliv och industri verkar t.ex. inte vara särskilt formaliserad utan mycket lämnas till den enskilde studenten att genomföra. Allt detta ställer höga krav både på utbildningsinnehållet och på studenternas förkunskaper – krav man inte riktigt når upp till i dagsläget. Studenterna har mycket varierade förkunskaper och därmed olika förutsättningar, och utbildningsinnehållet är alltför allmänt hållet för att kunna garantera att lärandemålen uppfylls av alla. Bedömargruppen har förståelse för ambitionen att skapa en bred och fri utbildning, och att detta kan verka i kreativ riktning, men menar ändå att studenterna skulle behöva bättre överblick och ledning i sina studier.

Den konstnärliga delen av utbildningen förefaller ha svagheter. Ambitionerna är högt satta men det konkreta resultatet i form av kursplaner och studentprestationer är oklart. Kursplanerna är krångligt formulerade och det är svårt att se progressionen. Betoningen på immateriell design är inte synlig, utan studenterna verkar arbeta traditionellt med att ta fram produkter.

I förhållande till studentantalet är lärarkapaciteten god. När det gäller kompetensprofilen hade inledningsvis de flesta lärare arkitekt- eller inredningsarkitektbakgrund, men detta har successivt breddats så att flera designriktningar nu är representerade. Gästlärare ger extra tillskott. De breda ambitionerna ställer dock höga krav på lärarkåren. Hittills har lärarnas engagemang burit utbildningen men inför framtiden kan det bli nödvändigt att se över t.ex. anställningsformer och tjänstgöringsgrader för att se till att lärarkompetensen säkras långsiktigt och inte fragmenteras. Konstnärlig spetskompetens i den fasta lärarkåren saknas också.

Trots att designutbildningen ligger mitt på campus märker studenterna inte så mycket av den akademiska miljön. Universitetets forskning på designområ-

det befinner sig i ett uppstartsskede och märks ännu inte särskilt tydligt i undervisningen. I nuläget är det främst professorn som är involverad. I och med planerna på ny masterutbildning kommer forskningens betydelse förmodligen öka och strategiska beslut bli nödvändiga. Designavdelningen är för liten för att på egen hand utgöra en forskningsmiljö men det finns potential, och vilja, till samarbete inom institutionen. Det skulle i så fall kunna innebära att man tydligare drar nytta av existerande forskning. Ett vidgat nationellt samarbete inom det konstnärliga området är också nödvändigt.

Det relativt låga söktrycket menar vi – förutom att utbildningen är ny – kan kopplas till bristen på tydlig information till potentiella studenter och bristen på profilering. Vi ser positivt på de olika initiativ som nu tas för att rekrytera studenter. Här är det av stor vikt att utbildningsledningen är tydlig med vilka specifika möjligheter som Växjö kan erbjuda, utan att snegla på äldre, större designutbildningar. En stark sida i Växjö, som vi ser det, är den inkluderande och välkomnande attityden till nya studenter.

Sammanfattande omdöme

Designprogrammet vid Växjö universitet är en ung utbildning vilket har både positiva och negativa sidor. På lärarsidan har man på kort tid lyckats bygga upp god kapacitet och kompetens. Det finns en ambition i lärarlaget kring att utbilda designers för nya industriella och sociala roller. Ännu har man dock inte nått fram när det gäller att förklara vari visionen består. Detta tillsammans med otydligt formulerade kursplaner och ett alltför brett upplägg gör att utbildningen måste framstå som diffus för både potentiella studenter och resten av universitetet. Den konstnärliga nivån på utbildningen behöver också stärkas för att man ska kunna garantera att alla studenter når de ambitiösa lärandemålen. Detta är inte minst viktigt eftersom studenterna har varierade förkunskaper och söktrycket är relativt lågt.

Ett viktigt utvecklingsarbete kvarstår således för att stärka kandidatutbildningen. Om man sedan vill gå vidare och starta en masterutbildning blir kraven ännu högre, bl.a. på forskningsanknytning och profilering. Detta kräver ett väsentligt utbyggt samarbete inom universitetet och med andra lärosäten, nationellt och internationellt.

Rekommendationer

- Förtydliga visionen, bl.a. genom att söka konstruktiv kritik och debatt kring utbildningen inom ett vidare nationellt och internationellt sammanhang.
- Förstärk djupet i utbildningen och överväg ökad profilering.
- Förtydliga lärandemålen och anpassa kursplanerna därefter.
- Höj den konstnärliga nivån.
- Öka det nationella och internationella samarbetet.

